

GÖTEBORGS UNIVERSITET
INSTITUTIONEN FÖR SOCIALT ARBETE

Show me the money

en kvalitativ utvärdering av en metod för ungas delaktighet på
fritidsgårdarna i Mölndals stad

C-uppsats, VT-2011

Författare: Sofia Svensson

Handledare: Lars Rönmark

ABSTRACT

Institution: Institutionen för socialt arbete, Göteborgs Universitet.

Studiens omfattning: C-upsats

Titel: Show me the money – en kvalitativ utvärdering av en metod för ungas delaktighet på fritidsgårdarna i Mölndals stad

Författare: Sofia Svensson

Nyckelord: utvärdering, unga, delaktighet, fritidsgård

Syfte: Studie syftar till att utvärdera den metod kallad Show me the money som Mölndals stad använder för att på ett utvidgande sätt uppmuntra och ta vara på ungdomars delaktighet och engagemang.

Frågeställningar:

- vilka teorier och ideologier ligger till grund för Show me the money?
- vilka mål har metoden och hur implementeras den i fritidsgårdsverksamheten?
- hur förverkligas målen i praktiken sett utifrån brukarnas erfarenheter och upplevelser?
- vilka styrkor och förbättringsområden har metoden?

Metod: Studien är en kvalitativ utvärdering som lyfter fram två perspektiv: det teoretiskt professionella via två personal på kommunens avdelning för fritidsgårdar och brukarperspektivet genom ungdomars erfarenheter från fritidsgårdsverksamheten. Det teoretiska perspektivet är bearbetat och formulerat till en programteori för Show me the money där dokumentanalys och intervju med personalen använts. Brukarperspektivet är framtaget genom fokusgruppintervju och enskild intervju med totalt fyra ungdomar.

Teoretiska perspektiv: I tolkning och analys av programteori och ungdomarnas perspektiv har teorier och begrepp använts som rör demokrati, formell och upplevd delaktighet, empowerment samt den inordnande och utvidgande praktiken. Samtliga är kopplade till ungdomar alternativt fritidsverksamhet.

Resultat: Av programteorin framgår ett tydligt främjandeperspektiv för fritidsgårdsverksamheten. Show me the money som metod vill anamma detta genom att låta ungdomarna bli delaktiga i verksamheten då de själva genomför sina idéer och förslag på vad de vill ska hända på fritidsgården. Genom delaktigheten utvecklar ungdomarna sina personliga och sociala förmågor och får tränas i ansvarstagande och demokrati. På så sätt vill Show me the money bidra till att slussa in ungdomarna i samhället och ge dem verktyg att bli den främsta resursen i sina egna liv. Ungdomarnas perspektiv lyfter fram fritidsgårdens funktion som en viktig plats för gemenskap, trygghet och delade intressen. Relationen med fritidsledaren är central och bidrar till högre självkänsla hos ungdomarna. Slutsatsen för studien är att fritidsgården har en viktig funktion att fylla som den offentliga arena den är, särskilt för de med störst sociala behov i samhället. Slutsatsen är att det är en funktion som behöver bevaras och inte övertäckas med produktion av arrangemang och ständiga aktiviteter. Show me the money ska ses som en metod för ungdomarna att växa som människor och ges förtroende och utrymme att vara med och bygga ett tryggt samhälle.

FÖRORD

Jag vill framföra ett stort tack till Linda och Malin på avdelningen fritidsgårdar i Mölndals stad som låtit mig som forskare studera Show me the money som jag vet ligger dem varmt om hjärtat. Mitt hopp är att utvärderingen ska bidra i ert fortsatta engagemang ni har för Mölndals unga!

Tack till de fyra villiga ungdomarna som bidrog med sin personlighet och erfarenhet vid intervjuerna. Ni är anledningen till att utvärderingen fick ett rikt ungdomsperspektiv. Tack också till fritidsledare på de gårdar som på olika sätt bidrog i genomförandet av intervjuerna.

“A single conversation across the table with a wise person is worth a month's study of books”
(kinesiskt ordspråk). Tack Lasse för din utvecklande, rådgivande och engagerade handledning!

April 2011

Sofia Svensson

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. INLEDNING.....	1
1.1. Syfte och frågeställningar	2
1.2. Uppsatsens disposition.....	2
2. TIDIGARE FORSKNING	3
2.1 Ungas delaktighet i samhället	3
2.2 Delaktighet på fritidsgården.....	4
2.3 Demokratibegreppet	4
2.4 Det goda exemplet	5
3. METOD.....	5
3.1 Vad ska utvärderas?	5
3.2 Val av metod.....	6
3.3 Att utvärdera - en översikt	6
3.4 Utvärderingens genomförande	7
3.5 Databearbetning.....	9
3.6 Tillförlitlighet - metoddiskussion.....	10
3.7 Etiska aspekter	11
4. TEORIER OCH CENTRALA BEGREPP	11
4.1 Deltagardemokrati	12
4.2 Levtt medborgarskap.....	12
4.3 Empowerment.....	12
4.4 Formell och upplevd delaktighet.....	12
4.5 Delaktighet för personlig och social utveckling.....	13
4.6 Den inordnande och utvidgande praktiken.....	13
5. PROGRAMTEORI FÖR SHOW ME THE MONEY	14
5.1 Den mätbara fritidsgården	14

5.2 Främjande arbetssätt	16
5.3 Ungas behov och den lärande verksamheten	17
5.4 Producent kontra konsument	18
5.5 Fritidsledarrollen i förändring	19
5.6 Kommentarer	20
6. UNGDOMARNAS PERSPEKTIV	21
6.1 Den mätbara fritidsgården	21
6.2 Främjande arbetssätt	22
6.3 Ungas behov och den lärande verksamheten	22
6.4 Producent kontra konsument	23
6.5 Fritidsledarrollen i förändring	24
6.6 Enkätanalys.....	25
7. ANALYS	26
7.1 Ungdomarnas gård	26
7.2 Verktyg till unga samhällsbyggare.....	27
7.3 En känsla av delaktighet som märks.....	27
7.4 Att producera gemenskap.....	28
7.5 De livsviktiga.....	29
8. SLUTORD OCH DISKUSSION	30
9. REFERENSER	32
BILAGA 1	34
BILAGA 2	35

1. INLEDNING

Folk blir engagerade om de får:

- göra något roligt och utmanande
- göra något de bryr sig om, är intresserade av och tycker är viktigt
- känna sig delaktiga, som en del av ett sammanhang

Citatet är hämtat från en lapp fasttejp på väggen vid skrivbordet på fritidsgården där jag har arbetat ett antal månader. Vem som skrev citatet vet jag inte, men jag vet att det passar bra på en fritidsgård. Särskilt på en sådan som är en del av en kommun som strävar efter att ungdomar ska få uppleva delaktighet, öva ansvarstagande, finnas med i en demokratisk läroprocess i gemenskap med andra och se sina egna idéer bli verklighet. Det skapar engagemang hos ungdomar, ett engagemang som tar avstamp i villiga och uppmuntrande fritidsledare, ungdomskonsulenter och uppdragsgivare. Metoden i Mölndals stad är att låta ungdomar använda ekonomiska medel som finns öronmärkta för ungdomarna att driva egna projekt, anordna arrangemang, ha gruppverksamhet med mera. Idéerna ska komma från ungdomarna själva och personalen har en stöttande roll med sin kompetens och sina resurser. Metoden heter Show me the money.

Mölndals stad är medlem i ett nätverk kallat KEKS som är en förkortning av Kvalitet och Kompetens i Samverkan. KEKS är en samverkansorganisation som bygger på en kvalitetssäkringsmodell som växte fram i Mölndal 2001/2002 och har sedan dess fått sjutton kommunala förvaltningar och ett ungdomskooperativ som medlemmar. Medlemskapet är öppet för kommunala förvaltningar och andra som är huvudmän för öppen ungdomsverksamhet/fritidsverksamhet, och som

- verkar i enlighet med KEKS syfte.
- ställer sig bakom KEKS idéplattform avseende öppen fritidsverksamhet.
- samverkar med övriga medlemmar kring uppföljning enligt vår modell.

”KEKS styrgrupp består av dem som är ansvariga fritidsgårdar, ungdomsverksamhet eller motsvarande i respektive kommuner och stadsdelar. Styrgruppens uppgift är att verka för att nätverket fungerar och utvecklas, samt att besluta om gemensamma medel som till exempel projektmedel från ungdomsstyrelsen” (www.keks.nu).

Förra året utgav KEKS i samarbete med FoU i Väst/GR (mötesplats för forskning och praktik) en rapport vid namn *Inordnande eller utvidgande – om delaktighetens villkor på fyra fritidsgårdar* (Andersson et al 2010). Syftet med studien var att undersöka i vilken utsträckning och på vilket sätt den verksamhet som bedrivs på fritidsgårdar omfattar ungdomarnas egen delaktighet. Rollen för fritidsledaren är allmänt vedertagen som underhållaren och arrangören. Nu önskar fritidsgårdarna hitta arbetssätt för att skapa en lärandemiljö för ungdomarna, att uppmuntra till reflektion och dialog både inom personalgruppen och med och mellan ungdomarna (2010).

Författarna ger i ett avsnitt tips på hur man kan arbeta med ungdomars delaktighet. Gemensamt för delaktighetsskapande metoder är att aktiviteterna behöver ses som både mål och medel, att de används medvetet i syfte att nå delaktighet för ungdomarna. Att fånga upp idéer som ungdomarna har och genomföra dem görs i syfte att visa att det är möjligt att påverka verksamheten, vilket i sin tur kan skapa ett engagemang hos ungdomen att nästa gång genomföra en idé själv med personalen som stöd (Andersson et al 2010). Författarna menar att det behövs utvidgande praktiker som utmanar

förhållningssätt och arbetsmetoder och Show me the money (benämns Snabba cash i rapporten) är en struktur för detta som kräver kontinuerlig metodutveckling och diskussion (2010).

Min studie ämnar därmed utvärdera Show me the money som metod och på så vis bidra till den efterfrågade utvecklingen och diskussionen. Hur fungerar metoden idag, lever den upp till de mål som är satta? Upplever ungdomarna/besökarna den delaktighet som Show me the money vill bidra till på fritidsgårdarna, men även i samhället? Resultaten för utvärderingen som till en början hade ett förhållandevis smalt fokus på Show me the money sattes snart in i ett större sammanhang till att röra fritidsgårdsverksamheten som sådan i kommunen och kan förhoppningsvis ge en betydelsefull inverkan på verksamheten. Uppsatsen sätts också in i ett nationellt sammanhang genom KEKS-nätverket och kan ses som ett bidrag för annan öppen fritidsverksamhet som önskar fördjupa sina metoder för att skapa en betydelsefull delaktighet hos ungdomar och vill tänka långsiktigt i ett samhällsperspektiv.

1.1. Syfte och frågeställningar

Studien syftar till att utvärdera Show me the money som metod för att nå de mål och syften som finns för fritidsgårdarna i kommunen och för att uppnå en ökad delaktighet bland ungdomar. Studien har också som syfte att lyfta fram ett brukarperspektiv genom ungdomar som har erfarenhet av fritidsgårdsverksamheten och Show me the money samt ett teoretiskt professionellt perspektiv genom personal på avdelningen fritidsgårdar i Mölndals stad och måldokument för fritidsgårdsverksamheten och Show me the money.

Frågeställningar som står i fokus i min uppsats är:

- vilka teorier och ideologier ligger till grund för Show me the money?
- vilka mål har metoden och hur implementeras den i fritidsgårdsverksamheten?
- hur förverkligas målen i praktiken sett utifrån brukarnas erfarenheter och upplevelser?
- vilka styrkor och förbättringsområden har metoden?

1.2. Uppsatsens disposition

I det inledande kapitlet i uppsatsen ges en inblick i studiens sammanhang samt *syfte och frågeställningar*. Andra kapitlet omfattar den *tidigare forskningen* som bedrivits inom områdena unga, delaktighet och demokrati med särskild utgångspunkt i fritidsverksamhet. I tredje kapitlet återfinns *metodbeskrivningen* för studien. En kort introduktion ges till utvärderingsarbete och här redogörs också för vad en programteori är, något som med fördel används vid en utvärdering av en intervention eller i det här fallet implementering, det vill säga det praktiska tillämpandet av Show me the money som metod och förverkligandet av mål och idé för fritidsgårdsverksamheten. I kapitlet finns också en *etisk och metodologisk reflektion* som forskningen erfordrar. *Teorier och centrala begrepp* som utgör tolkningsramen för analysen av min empiri presenteras i uppsatsens fjärde kapitel. *Resultatet* av datainsamlingen finns i kapitel fem och sex. I det femte kapitlet redovisas utvärderingens teoretiskt professionella perspektiv i form av en programteori för Show me the money. Efter den återges brukarnas perspektiv i kapitel sex, vilket utgörs av intervjuer med fyra ungdomar som besöker fritidsgårdarna i Mölndals stad samt resultat från en enkätundersökning genomförd av KEKS om besökarnas upplevelse av fritidsgårdarna i kommunen, särskilt hänseende delaktighet och inflytande. I det sjunde kapitlet *analyseras* de båda perspektiven i relation till varandra för att ge svar på uppsatsens frågeställningar om metodens tankemodell, mål, strategier att nå målen och brukarnas erfarenheter och synpunkter kring det. Avslutningsvis *diskuterar* jag analysen för att konkret besvara uppsatsens frågeställningar om Show me the money's styrkor och

förbättringsområden och knyter ihop uppsatsen i ett *slutord* för att på ett uppbyggande sätt låta utvärderingen bidra till utveckling och diskussion.
Show me the money förkortas i de följande kapitlen "SMTM".

2. TIDIGARE FORSKNING

I det här kapitlet presenteras ett antal forskningsbidrag av både svenska och internationella forskare inom området ungas delaktighet i samhället, specifikt inom fritidsverksamhet. Materialet har jag hittat genom att använda mig av sökmotorerna Libris och Göteborgs universitets sökkatalog Gunda. Sökorden jag använde mig av var unga, delaktighet, demokrati, inflytande, fritidsverksamhet och fritidsgård, i olika kombinationer. På det viset fann jag rapporter, böcker och artiklar som ur olika perspektiv behandlar det fält som SMTM rör sig inom. Med denna orientering kan jag placera min studie bland andra forskningsbidrag inom liknande område.

2.1 Ungas delaktighet i samhället

I en D-uppsats i folkhälsovetenskap av studenterna Skillborg och Svahnberg (1999) behandlas delaktighet som pedagogisk metod i hälsofrämjande arbete bland ungdomar. I sin begreppsdiskussion söker författarna definiera delaktighet och har tagit utgångspunkt i engelskans motsvarighet *participation* som är synonymt med *involvement* och *influence*. *Participation* i sin tur översätts med såväl delaktighet som deltagande. Som pedagogisk metod kan delaktighet utgöras av både ett adjektiv och ett verb, man kan vara delaktig och man kan känna sig delaktig. Det finns en skillnad mellan att "bara" delta och att aktivt vara med och påverka hela processen från identifikation av interventionsområden, planering till genomförande och upprätthållande, menar författarna (1999).

Studien *What is youth participation?* (Checkoway 2011) visar på att ungdomars delaktighet stärker personlig och social utveckling och bidrar till ett mer demokratiskt samhälle. Studien är genomförd i ett samhälle där segregation och andra typer av ojämställdhet sätter prägel. Unga människor deltar men deras delaktighet är inte jämställd, menar författaren. De som är mest aktiva i formella aktiviteter ligger vanligen högre i utbildningsnivå och socioekonomisk status än genomsnittspopulationen. Unga människor från låginkomstfamiljer deltar mindre aktivt i formell politik, men dem kan däremot organisera sig kring frågor som de tycker är viktiga och berör dem som boenden i missgynnade och segregerade områden. Ungdomsledare och vuxna är instrument för ungas delaktighet, påpekar Checkoway, som i sin studie har sett att där det finns åtaganden av hög kvalitet finns det ledare som står upp för ungdomarna i skolor och andra sammanhang. För att underlätta och vidmakthålla ungdomsledarnas förändringsarbete är det viktigt att de hittar god motivation för det de gör och finns i en miljö där dem finner stöd för sitt jobb (2011).

Checkoway och Finn (1998) har genomfört en pilotstudie av exemplariska samhällsbaserade ungdomsinitiativ i vilka unga människor deltar aktivt i att lösa problem, planera program och erbjuda tjänster på samhällsnivå. Deras artikel inleds med teorin om att varje samhälles dominerande syn på unga människor kommer att påverka föreställningar och beteenden av vuxna och av ungdomarna själva. Författarna menar att samhällsbaserade ungdomsinitiativ främjar ungdomars välmående genom att dem ges materiella förmåner och får ett ökat inflytande i samhällsbyggande processer. Checkoway och Finn (1998) vill utmana föreställningen om ungdomen som ett hot att frukta, ett problem att lösa eller ett offer att behandla och uppmuntrar istället till att se ungdomar som kompetenta samhällsbyggare och resurser i samhället. Genom att unga människor är aktörer i samhället kan de utveckla kunskap, praktiska förmågor och organisatorisk potential som lägger en grund för en långsiktig förändring. Författarnas hävdar att det är upp till vuxna, ungdomsrepresentanter och socialtjänst att ifrågasätta våra antaganden om unga, kompetens och deltagande. Ungdomarna själva är villiga till delaktighet, men är vi redo för utmaningen? Socialarbetare behöver

ta ungas kapacitet som samhällsbyggare på allvar och utmana begränsningarna i processen. Attitydförändringar måste få påföljder av förändringar i praktiken. Resurser behöver styras om från individualistiska interventioner till gemensamma samarbetsprojekt. Det innebär att dela makten på det sätt att unga får en tydlig röst i beslut som har inverkan på deras liv. När vuxna och unga bekänner varandra som resurser kan de lära från varandra och se nya möjligheter för samarbete (1998).

2.2 Delaktighet på fritidsgården

En svensk forskningsrapport kallad *Formell och upplevd delaktighet på fritidsgård* av Elofsson (2000) ingår i en serie rapporter som behandlar demokratifrågor bland ungdomar på mellan-, högstadiet och gymnasiet. Materialet har hämtats från olika fritidsundersökningar genomförda i Stockholm och Jönköping på 90-talet med särskilt urval av de ungdomar som besöker fritidsgård minst en gång per vecka. I studien har jämförelser gjorts mellan föreningsungdomar och fritidsgårdsbesökare i fråga om engagemang. Elofsson (2000) fann att inflytande och önskemål om att påverka verksamheten inte skilde sig nämnvärt åt mellan de båda kategorierna. I fråga om formell delaktighet är fritidsgården jämförbar med skolan och den "demokratiska fostran" som sker inom fritidsgården tycks knappast skilja sig från vad som sker i samhället i övrigt. Elofsson tittade även på könsskillnader och såg ett tydligt mönster av att flickor på fritidsgårdar är mer aktiva i gårdsmöten, att lämna förslag och att medverka vid genomförande av beslut. Där skillnaden mellan antalet pojkar och flickor på gården är liten får det mönstret dock inget genomslag. På frågan om ungdomarna vill påverka mer på gården hade fler pojkar än tjejer svarat ja, vilket kan ge en uppfattning om att pojkarna är starkare engagerade i frågan om inflytande, men kan även tolkas som att tjejerna redan anser sig ha inflytande. Inom andra institutioner går könsskillnaderna oftast i motsatt riktning. Elofsson ställer sig frågan vad som döljer sig bakom detta mönster. En tes är att vissa av flickorna soliderar sig med pojkarna och uttrycker liknande önskemål och krav som dem. Fritidsgården kan i motsats till exempelvis föreningar fånga upp denna grupp och det är viktigt att stärka flickors ställning på fritidsgården. Det finns en stark koppling mellan möjligheten att påverka och vilken hänsyn ledaren tar till de förslag ungdomarna kommer med. En tolkning Elofsson gör är att ungdomarna ser den personliga kontakten med ledare som det avgörande medan andra former för påverkan, till exempel genom att lämna förslag till styrelser, är mer betydelselöst. En personlig relation med ledaren verkar avgörande i ungdomars utveckling och fostran. Ledarnas respekt för förslag som ungdomarna kommer med ger ungdomarna tilltro till sina möjligheter att påverka även på andra sätt (2000).

2.3 Demokratibegreppet

Det är ett av SMTMs mål att bidra till övning i demokrati för ungdomarna. I artikeln *What does democracy mean?* (Flanagan et al 2005) presenteras en analys av vad amerikanska högstadie- och gymnasieungdomar svarar på frågan "vad betyder demokrati för dig?". Flanagan et al fann att ålder, föräldrars utbildning, politik och deltagande i fritidsaktiviteter särskilde de ungdomar som kunde definiera demokrati (53%) och de som inte kunde. I analysen framträdde tre definitioner (kluster) av demokrati: individuella rättigheter, representativt styre och medborgerlig jämställdhet. Vilka familjära och personliga värden tonåringarna lade ner i dessa definitioner varierade utifrån föräldrarnas utbildningsnivå. Forskarna drog slutsatsen att jämställdhetsklustret hade ett samband med mindre materialism och mer miljöansvar än vad klustret för enskilda rättigheter hade, som i sin tur var det kluster som relaterades mest till betoning av social verksamhet i familjen (2005).

Demokratiprojektet: lokal försöksverksamhet kring delaktighet och inflytande för ungdomar: en delrapport (1993) är en studie från ett demokratiprojekt i tretton pilotkommuner i Sverige. Ekonomiska medel fördelas till projekt i kommunerna som syftade till att utveckla ungdomars delaktighet och inflytande i skola, fritidsverksamhet och kommunal planering. Projekt som genomfördes inom ramarna för satsningen var bland annat ungdomshus för konstnärlig verksamhet, informationsmaterial för ungdomar om arbetsmarknad och utbildning och projekt mot

invandrarfientlighet och rasism. Några slutsatser forskarna i projektet kom fram till var att ungdomar ofta tilldelas i hög grad endast formellt inflytande över verksamheten. Inom kommunala förvaltningen eller det lokala föreningslivet ligger mycket av drivkraften hos "eldsjälar". Arbetet för ökat ungdomsinflytande är främst en fråga om attitydförändringar gentemot vuxna, vuxna behöver bjuda in ungdomar till en jämställd diskussion. Det finns en hög grad av fördomar, bristande lyhördhet och okunskap bland vuxna. Goda exempel behöver spridas menar författarna (1993).

2.4 Det goda exemplet

Allt börjar med oss (Karreskog 2010) är en handbok för ungas delaktighet som vill visa på goda exempel på verksamhet där unga upplever just delaktighet och inflytande. I projektet som ligger bakom handboken har gruppintervjuer genomförts med unga som finns i forumen ideella föreningar, idrottsföreningar, mötesplatser, skola och ungdomsråd. Forumet mötesplatser är jämförbart med öppen fritidsverksamhet och fritidsgårdar var därför av särskilt intresse för min studie. Sammanställningen av svaren från intervjuerna påvisar framgångsfaktorer för ungas delaktighet. Karreskog inleder det sammanfattande kapitlet med framgångsfaktorn att ha kul som är en av de främsta framgångsfaktorerna. En positiv inställning och attityd hos deltagarna, ledarna och andra berörda förespråkas, likaså att medverkan bygger på frivillighet. Att uppnå känslan av att äga sitt forum är viktigt för de ungas engagemang och för att uppnå det behöver de unga kunna påverka och utforma sitt forum kontinuerligt. "Allt som händer i huset är tack vare oss – både inuti och utanpå", citat av ungdom på mötesplats (Karreskog 2010, s. 101). Vänskapsgemenskapen var en annan framgångsfaktor, att man arbetar tillsammans mot gemensamma mål och tar ansvar. Att få ansvar från ledare eller äldre i forumet är betydelsefullt för de unga. Det ger goda erfarenheter att få förtroende och växa med det genom praktiskt arbete. Att unga har stöd från vuxna (kan vara äldre ung person) är viktigt för att den unge ska erfara positiva förväntningar om sina förmågor och idéer. Genom erfarenheter erhålls nya förmågor, vilket berör framgångsfaktorerna att utvecklas och att lära sig men också att hjälpa andra att utvecklas. Flera av ungdomarna i studien berättade om hur den ökade förståelsen som dem fått i sitt forum har ökat deras engagemang i både forumet och i samhället. Karreskog fann i studien att tydlighet i syfte med forumet/verksamheten och i kommunikationen är en faktor för att förbättra möjligheten till ett lyckat forum som utvecklas gemensamt med deltagarna. Kreativitet är ett resultat av öppenhet för idéer och egna initiativ från de unga. Kreativa mötesformer är behjälpligt för att stimulera kreativitet. En flexibel process ger utrymme för ungdomarna att prova på och testa sina kunskaper och färdigheter. Generationsskiftet i forumen är viktigt. Karreskog drar slutsatsen att det är själva känslan och upplevelsen i forumet som är det viktiga. Att fika i verksamheten tjänar som en viktig betalning för arbetet ungdomarna utför i sitt forum och ger känslan av att vara viktig, bra fika är en "må bra"-faktor (2010).

3. METOD

3.1 Vad ska utvärderas?

I studien har jag valt att fokusera på de mål och syften som finns för SMTM genom två perspektiv: brukarna representerat av ungdomar som besöker fritidsgårdsverksamheten samt det teoretiskt professionella som är på en organisationsnivå och utgörs av personal på avdelningen fritidsgårdar i Mölndals stad samt mål- och syftedokument för fritidsgårdsverksamheten och SMTM. I och med tidsbegränsningen för uppsatsen har en avgränsning i studien gjorts till att inte omfatta personal på gårdarna. Fritidsledarrollen utvärderas med hjälp av de ovannämnda perspektiven. En annan avgränsning gjordes genom att hålla nere antalet informanter och istället satsa på en bredd i gruppen av intervjupersoner. Jag valde att inte gå ned på detaljnivå i fråga om vilka aktiviteter som genomförs med SMTM-medel utan istället hålla mig övergripande om programmets tankemodell.

3.2 Val av metod

För att genomföra en utvärdering där flera perspektiv av forskningsobjektet studeras blev användningen av olika metoder i förening ett relevant tillvägagångssätt för att nå ett godtagbart resultat. Forskningen har genomförts med tolkande och beskrivande kvalitativ metod dels genom intervjuer, dels genom dokumentanalyser.

Kvale och Brinkmann (2009) ger flera goda skäl till att använda kvalitativa intervjuer i en studie. Bland annat går det att nå en mer djuplodad bild av det jag som forskare önskar undersöka och jag kan förstå ämnen från den levda vardagsvärlden ur den intervjuades perspektiv. I den intersubjektiva relation som uppstår i en intervjusituation produceras kunskap aktivt genom frågor och svar om människors självupplevda situation (2009). Jag kan alltså med intervjun som redskap få ett underlag för en analys där jag bedömer och värderar SMTM som metod.

För min studie fann jag det lämpligt att använda fokusgruppintervju som datainsamlingsmetod. Kvale och Brinkmann (2009) menar att denna metod har sin fördel i att intervjuens deltagare utifrån ett samtal kring ett givet ämne kan föra resonemang med varandra. Det kan enligt Billinger (2005) dessutom leda till att deltagarna lär av varandra. Kvale och Brinkmann (2009) betonar också att det kan vara lättare att uppleva trygghet och öppenhet i att framföra sina tankar i grupp än vid en enskild intervju då det ges mer utrymme för spontana och emotionella uttryck. Vidare är syftet att få fram en rik samling synpunkter på det som är i fokus för gruppen. Målet är inte samförstånd i frågan eller att hitta lösningar, utan att föra fram olika uppfattningar (2009).

I min studie har jag använt mig av en brukarenkätundersökning som tidigare genomförts på Mölndals stads fritidsgårdar. Vedung (1998) talar om dokumentmetoden som innebär att jag använder mig av data insamlade av andra och som inte har producerats speciellt för utvärderingen utan för ett annat syfte under själva insatsprocessen. En annan dokumentanalys jag genomfört är av de mål- och idédokument som ligger till grund för SMTM och fritidsgårdsverksamheten. Backman (2008) anger dokumentanalys som en av de vanligaste metoderna i det kvalitativa perspektivet och påpekar att det är forskaren själv som utgör instrumentet i det fallet och därför ställs höga krav på den som genomför studien. Siktet står ofta mot en holistisk förståelse. Analysmomentet underlättas av att en strukturering förbereds innan datainsamlingen inleds, dock sker den huvudsakliga analysen kontinuerligt under datainsamlingen (2008).

3.3 Att utvärdera - en översikt

Utvärdering definieras av Dahlberg och Vedung (2001) som en noggrann bedömning av en pågående eller en avslutad offentlig intervention. Det kan handla om en åtgärd som vidtas i eller på uppdrag av den offentliga sektorn som vid utvärderingen betygsätts, värdesätts eller värderas. Genom en utvärdering kan jag vaska fram det som är gott och sälla bort det som är dåligt. En utvärdering är när det gäller en bedömning av en offentlig intervention giltig oavsett om den görs mot verksamhetens överordnade mål, mot den aktuella professionens mål eller mot brukarmål (2001).

För den brukarorienterade utvärderingen fann jag stöd hos Dahlberg och Vedung (2001). De har flera definitioner av brukare och i min studie går det att relatera till brukare som kan nyttja Strategi röst och Strategi Sorti. För studien innebär det att brukaren, ungdomen som är fritidsgårdsbesökare, kan höja sin röst mot fritidsgårdsverksamheten för att förbättra den i olika avseenden men även välja vilken fritidsgård den vill besöka och om den överhuvudtaget vill besöka en gård. När ungdomen väl finns på en gård har den rätt att uttrycka sin åsikt och att påverka verksamheten, vilket också är ett mål för personalen att besökarna gör. Den som är berättigad men inte nyttjar nyttigheten för att den står i kö eller till och med inte har kommit på tanken att ens ställa sig i kö, kan enligt Dahlberg och Vedung också anses vara brukare. I utvärderingens fall kan det alltså handla om att SMTM inte bara ämnar vända sig till befintliga besökare utan finns tillgängligt för alla Mölndals stads ungdomar.

Dahlberg och Vedung (2001) talar om primära och sekundära argument för utvärdering. De primära argumenten för brukarhänsyn vid utvärdering handlar om att ompröva eller inverka på den verksamhet som utvärderas. Utvärderingen behövs för att servicen bättre ska anpassas till brukarnas önskemål, krav och behov. En bakomliggande tanke är att brukaren bör ges inflytande eftersom att servicen existerar för brukarens skull. Sekundärt kan utvärderingen ge bieffekter på verksamheten. Ett sekundärt argument skulle, för att använda Dahlberg och Vedungs definition, vara det medborgarfostrande. Genom verksamheten utvecklar brukarna medborgerliga förmågor som de kan använda i andra sammanhang, det blir en slags medborgerlig skolning (2001).

Tranquist (2008) utmanar forskaren som ägnar sig åt utvärderingsarbete att ta steget in i den nya generationens utvärdering. Där är interaktiviteten mellan teori och praktik den bärande grunden. Tranquist vänder sig till människobehandlande organisationer (svensk översättning av Human service organization) och i mitt fall finns det inspiration att hämta då han talar om förändrande verksamheter och upprätthållande verksamheter. En upprätthållande verksamhet arbetar med att förebygga eller bromsa en försämrad välfärd för människor. Den förändrande verksamheten arbetar med att fostra och träna unga för roller som de kommer ställas för i vuxenlivet. Ett kännetecken för människobehandlande organisationer är att målen för arbetet ofta är vagt formulerade, övergripande och komplexa. Målen anger ett ideal som fungerar som ett riktmärke. Tranquist lyfter fram betydelsen av att ha en reflekterande inställning i sitt arbete. Hur den reflektionen sker kan se olika ut, det viktiga är att vi funderar över hur vi utför vårt arbete eftersom det utvecklar våra färdigheter i att hantera återkommande problem och en stabilitet skapas för verksamheten (2008).

3.4 Utvärderingens genomförande

I följande avsnitt redogör jag för tillvägagångssättet i utvärderingen där jag jobbat med två perspektiv: det teoretiskt professionella som formuleras i en programteori och det brukarpraktiska omfattande intervjuer med fritidsgårdsbesökare och analys av enkätresultatet från KEKS undersökning.

3.4.1 Urval

I rekryteringen av informanter till fokusgruppintervjuerna använde jag mig av ett strategiskt urval där jag valde ut tre fritidsgårdar i stadsdelar närliggande Mölndals centrum för att underlätta samordningen av intervjun. Ungdomskonsulenterna som arbetar med SMTM på avdelningen fritidsgårdar kontaktade enhetscheferna och en kontaktperson (fritidsledare/ ungdomskonsulent) på de tre gårdarna för att informera om min studie och för att få hjälp att välja ut två till tre ungdomar från varje gård till en gruppintervju. Kriterierna var att hitta ungdomar som är regelbundna besökare på gården, blandat tjejer och killar och som har olika erfarenheter av att ansöka om medel från SMTM, både de som är mest med i dem spontana aktiviteterna och som är med och arrangerar SMTM-aktiviteter. Jag ringde kontaktpersonerna för att meddela om tid och plats för intervjun och för att se hur det gick med rekryteringen. Jag tog själv kontakt med ungdomar på gården där jag arbetat då det visade sig enklast på grund av bortrest personal. Till det inplanerade intervjutillfället kom endast två ungdomar, trots att fler hade meddelat att dem skulle komma. I samråd med personalen på gården som intervjun hölls diskuterades andra möjliga medverkande och jag ringde och frågade en tjej om hon ville komma och medverka, vilket hon ville. Inför rekryteringen av nya personer till en andra intervju vände jag mig i första hand till ungdomar på den gård som jag arbetat eftersom de inte var representerade vid första intervjun och jag såg det vid detta tillfälle mer som en fördel än nackdel att använda mina redan etablerade kontakter.

3.4.2 Utvärderingsinstrument, praktiskt genomförande och bortfall

Här beskrivs utvärderingens delar: 1. Programteori och 2. Brukarutvärdering

1. Programteori (tillvägagångssätt i kronologisk ordning)

Programförklaring Show me the money: Via Kultur och Fritids egna sidor på Mölndals stads hemsida (Kultur och Fritid 2011) och från avdelningen fritidsgårdar fick jag tillgång till programförklaringen för SMTM. Det var presentationer anpassade för besökare och fritidsledare på fritidsgårdarna, handledning för fritidsledare, riktlinjer och beslutsprotokoll (höstterminen 2010) från budgetgruppen som beslutar om ansökningar.

Intervju: med Malin Jaconelli, ungdomskonsulent (M i redovisning av intervjun) och Linda Bolander, ställföreträdande avdelningschef (L i redovisningen av intervjun) båda tjänstgörande på Kultur och Fritid avdelningen fritidsgårdar i Mölndals stad. Intervjun genomfördes på Mölndals stadshus i ett konferensrum utrustat med whiteboardtavla. Jag ställde frågor utifrån en intervjuguide (se bilaga 1) och jag skapade en mind map på tavlan med vad L och M sade. L och M hade skrivit upp teorier på tavlan innan jag kom för att illustrera den teoretiska grunden för fritidsgårdsverksamheten och därmed för SMTM. Jag fotade både det de skrivit och mind mappen. Intervjun bandades för att ge mig som intervjuare en frihet att koncentrera mig på ämnet och dynamiken i intervjun (Kvale & Brinkman 2009). Intervjun tog en timme och en kvart.

Dokumentanalys: Vid intervjutillfället gav M och L mig dokument med den målbeskrivning som ligger till grund för de öppna fritidsverksamheterna anslutna till KEKS-nätverket. Här presenteras en modell för den målprocess som respektive KEKS-verksamhet/kommun ska gå igenom för att formulera verksamhetens mål. Inriktningsmålen är desamma för samtliga KEKS-verksamheter och redovisas i dokumentet. Det är KEKS styrgrupp som har tagit fram idéplattform och måldokumentet. Vid dokumentanalysen trädde en del oklarheter och frågor fram och ordföranden i KEKS-nätverket bidrog med några förtydliganden. I och med att SMTM är en metod för att nå verksamhetens mål, som de är formulerade i KEKS dokument, ges de stor vikt i utvärderingen. Därför har jag försökt komma åt de drag och förklaringar i dokumenten som står att relatera till SMTM som metod. För att få vissa förtydliganden kring dokumenten kontaktades ordförande för KEKS via e-post och telefon.

2. Brukarutvärdering

Parintervju: För att bli varm i kläderna och börja spåna kring ämnet för gruppintervjun var tanken att de medverkande skulle intervjua varandra i par utifrån av mig formulerade frågor. På pappret med frågorna fanns utrymme för svar att skriva svaren som intervjupartnern gav. Det bidrog också till min dokumentation av intervjun. Eftersom endast tre ungdomar medverkande vid första intervjutillfället och en av dem kom senare blev det bara ett par som intervjuade varandra och hon som kom senare fick skriva ned svaren på egen hand.

Fokusgruppintervju: Svaren från parintervjun fungerade som stimuli när jag sedan inledde gruppdiskussionen. Stimuli menar Billinger (2005) kan underlätta fokusgruppintervjun då det hjälper till att väcka tankar. Deltagarna fick dela sina reflektioner och föra resonemang med varandra utefter mina frågeställningar som följde en intervjuguide (se bilaga 2) samt utefter följdfrågor på svaren från parintervjun. Intervjun tog ca 1,5 timme med parintervjun inräknad och den spelades in med röstinspelare. Under tiden som intervjun pågick fikade vi, det bidrog till en avslappnad stämning och var riktat som ett tack från mig till dem för att de deltog.

Enskild intervju: Till andra tillfället som jag bokade in för intervju kom bara en medverkande. Det blev dock en innehållsrik och fördjupande intervju. Ungdomen som medverkade sitter med i SMTMs budgetgrupp som beslutar om ansökningarna. Jag intervjuade honom först utifrån de frågor som var ämnade för parintervjun sedan ställde jag följdfrågor och utgick från den intervjuguide som användes vid första tillfället. Intervjun tog ca 1 timme och spelades in, vi fikade under tiden.

Analys av enkät: I studien har resultat från KEKS omfattande brukarenkät använts. Den genomfördes

hösten 2010. Jag har behandlat resultaten som dokument för analys och tittat på Mölndals stads fritidsgårdars resultat på frågor som rör ungdomarnas upplevelse av delaktighet och lärande på gården.

Bortfall: Det blev dessvärre ett större bortfall vid mina intervjutillfällen. Till den inplanerade intervjun kom endast två av de åtta planerade. Någon hade missuppfattat tiden, någon uteblev utan meddelande och två meddelade plötsligt förhinder, en gård hade endast rekryterat en person av tre. Jag beslutade ett nytt datum som passade den person som missuppfattat tiden men gärna ville vara med. Till det andra tillfället var det tre personer som sagt att de skulle komma, men det var bara en som dök upp. Bortfall för enkätundersökningen anser jag inte relevant för min studie, enkäten har ett stort deltagarantal.

3.5 Databearbetning

I bearbetningen av det material jag samlat in för att fånga de båda perspektiven i min utvärdering, det teoretiskt professionella och brukarpraktiska, har jag arbetat med att formulera en programteori och sammanställa intervjuerna med ungdomarna och i det ta in enkätundersökningen.

En programteori består av den tankemodell och bakomliggande teori som bär upp en konkret verksamhet/program, beskriver Vedung (1998). Genom att ta fram en programteori samlas de uppfattningar som finns om vad man vill uppnå med en planerad åtgärd och på vilket sätt uppfattningarna är tänkta att förverkligas. Målet är att nå kunskap om vilket tänkande om och handlande i praktiken som råder för i det här fallet SMTM. Med en programteori får jag hjälp att se förändringar som skett under och efter det att metoden nyttjats och det går att relatera till både avsiktliga och oavsiktliga, positiva och negativa förändringar och effekter som metoden bidragit till (Vedung 1998). Intervjun och dokumenten som utgör programteorin bearbetades var för sig till att börja med. För att sammanställa och återge intervjun använde jag fotot på den mind map som ritats upp på tavlan för att kunna skriva ned hur resonemangen gick. Med en mind map, tankekarta, arrangeras idéer och resonemang spatialt för att åskådliggöra relationer dem emellan, menar Backman (2008). Ingen fullständig transkribering gjordes, men intervjun lyssnades igenom och jag använde det som kunde vidareutveckla och mer ordagrant återge innebörden av begrepp i tankekartan. Intervjun var en utgångspunkt för att analysera dokumenten som anger mål och idé för fritidsgårdsverksamheten och hanterades som en plattform och utgångspunkt för vad som förmedlades under intervjun. Intervjupersonernas resonemang hade en klar förankring i KEKS mål- och idédokument. Den information som berörde SMTM specifikt gav riktning för bearbetning av både intervju och måldokument för att behålla fokus på SMTM. För analys av den samlade textmassan använde jag kategorisering som Kvale och Brinkmann (2009) förklarar reducerar och strukturerar data och underlättar jämförelse och hypotesprövning. I min studies fall handlar det om jämförelser mellan data som ingår i programteorin, och sedan med brukarperspektivet. Kategorierna i programteorin växte fram under analysens gång utifrån återkommande begrepp och perspektiv och användes som rubriker i programteorin.

I bearbetningen av mitt insamlade material från brukarintervjuerna utgick jag från stödanteckningar som skrevs intill studieguiden under intervjuerna och svaren på frågorna till parintervjun. Även i analysen av brukarintervjuerna använde jag mig av kategorisering utifrån programteorins kategorier. Kvale och Brinkmann (2009) menar att strukturering av dem omfattande intervjuerna möjliggör för läsaren att bedöma hur typiska citat är för materialet som helhet och jämförelsen med programteorin underlättas. Jag transkriberade vissa delar av ljudmaterialet för att få en mer ordagrant beskrivning av vissa fenomen och för att ta fram citat.

Analysen av enkätsvaren har genomförts som en kvalitativ dokumentanalys och presenteras i ett separat avsnitt i kapitlet med ungdomarnas perspektiv. För analysen hade jag tillgång till Excel-filer

som presenterar resultaten för enskilda gårdar och för kommuner. Det finns även sammanställt ett resultat för det som kallas en snittgård i KEKS där samtliga medverkande gårdars resultat har slagits ihop och ett snitt på varje fråga tagits fram. Jag tittade på resultaten för frågorna som rör ungdomarnas upplevelse av delaktighet och lärande på gården för att relatera det till programteorin för SMTM.

3.6 Tillförlitlighet - metoddiskussion

Studien igenom har reflektionen kring relevant metod för mitt forskningsobjekt legat nära till hands. Allt efter studiens gång har nya avväganden aktualiserats för att välja tillvägagångssätt. Min första intuition var att göra en brukarutvärdering men efter hand blev programteorin för SMTM mer och mer väsentlig för att genomföra en intressant och fördjupande utvärdering. Dessutom visade det sig inte helt enkelt att få ungdomar att ställa upp på att medverka i en intervju, vilket i sig är intressant då studien rör utvärderingen av en metod som har ansvarstagande som ledord. Är det svårt att få ungdomar att ställa upp och genomföra åtaganden? Vid intervjutillfällena krävdes det att jag i stunden fick tänka om i upplägg och genomföra intervjun i ett annat utgångsläge än planerat. Jag upplever ändå att det gick att nå en rik samling synpunkter och kanske till och med ännu mer ingående resonemang från ungdomarnas sida än vad jag kunnat få med en större grupp medverkande.

När intervjuerna väl genomfördes tror jag att idén att låta dem först intervjua varandra var god, även om det i praktiken endast handlade om ett par. Det fungerade som en uppvärmning för dem och de började reflektera på det som stod i fokus för intervjun. Upplevelsen var att de kände frihet och trygghet i att föra resonemang med varandra och med mig. Jag tror också att de upplevde att dem lärde av varandra. För han som det blev en individuell intervju tror jag också att det var ett tillfälle för reflektion och lärande vid intervjutillfället. Han var framför allt väldigt glad att kunna bidra, vilket var kul att se. Att det var jag som var moderator för samtliga intervjuer ökar enligt Billinger (2005) undersökningens tillförlitlighet. Jag kan ses som "mätinstrumentet" och att ha samma mätinstrument ger god reliabilitet. Jag fick som moderator vara lyhörd inför dynamiken i intervjun, till exempel märkte jag att min intervjuguide som innehöll många frågor stressade dem när de såg pappret. Jag förklarade då att det är ett stöd för mig, alla frågor ska inte ställas och jag höll pappret så att ungdomarna inte skulle se frågorna. Att vi fikade tillsammans vid båda intervjuerna lättnade på stämningen och de vågade vara mer fria i samtalet.

Jag lade ned ett gediget arbete före brukarintervjuerna med att formulera kategorier med underfrågor i en intervjuguide (se bilaga 2). Det gjordes utifrån programteorin för att få en god validitet där jag säkrar att jag ställer de frågor som krävs för att få svar på det jag vill ha svar på enligt studiens syfte. Under brukarintervjuerna kunde jag samla intervjupersonernas beskrivningar i stor mån utefter kategorierna i programteorin. Det kan enligt Kvale och Brinkmann (2009) kontrollera reliabiliteten hos mig som intervjuare. Ingången i datainsamlingen är densamma för de båda perspektiven, till exempel är utgångspunkten för vad delaktighet är densamma i både intervjun med de professionella som med brukarna. Genom den brukarorienterade utvärderingen gavs ungdomar möjlighet att nyttja Strategi röst och Strategi sorti. Jag ansträngde mig väl för att i analysen av intervjuerna låta ungdomarnas sätt att uttrycka sina åsikter vara framträdande och förmedla att de genom medverkan har en viktig roll för att påverka verksamheten (Dahlberg & Vedung 2001). Det var också något som en av de medverkande kunde konstatera efter intervjun, att han just getts utrymme att uttrycka sig. I efterhand tänker jag att det kunde ha varit av värde att be M och L formulera frågor till ungdomarna för att göra dem mer delaktiga i utvärderingen. Ett spännande tillvägagångssätt hade varit att låta ungdomar möta M och L och leda ett samtal dem emellan där deras frågor och idéer fick förmedlas.

Att ta med enkätundersökningen i studien finner stöd hos Dahlberg och Vedung (2001) som diskuterar förhållandet mellan brukarmedverkan och brukarinflytande och menar att brukarinflytande kan uppstå utan att brukarmedverkan äger rum och vice versa. Den medverkande brukaren har överlag en större möjlighet till inflytande men som utvärderare kan jag ge inflytande till fler brukare genom att använda information som samlats in vid annat tillfälle och som har relevans för den aktuella utvärderingen. På så sätt ökar också studiens validitet genom att använda information som samlats in vid enkätundersökningen och som har relevans för den aktuella utvärderingen (2001).

Källhänvisningen till dokumenten för KEKS mål och idéplattform är inte fullständig på grund av att de dokument som jag fick i pappersform men som också finns tillgängliga på KEKS hemsida varken är daterade eller har någon angiven författare. Det anser jag inte sänker validiteten på min studie men är synnerligen ämne för diskussion för utvärderingen.

3.7 Etiska aspekter

Även de etiska aspekterna rör till största delen intervjuerna med ungdomarna. Enligt Vetenskapsrådets (2011) allmänna forskningsetiska regler ska barn som fyllt 15 år och inser vad forskningen innebär för hans eller hennes del informeras och samtycka till forskningen, deltagandet är därmed frivilligt. Informationen som ges till barnen om vad de ska delta i bör enligt Vetenskapsrådet ges på ett åldersanpassat sätt. I början av intervjutillfället gav jag information om studiens syfte och den övergripande planen och metoden för forskningen. Jag förklarade att sessionen kommer att spelas in och att materialet ska hanteras konfidentiellt. De kommer att vara anonyma och inte benämnas vid sina namn (2011). Valet att hålla dem anonyma i studien gjorde jag utifrån att jag tror att det bidrar till att de kan känna större trygghet i att uttrycka sina tankar och åsikter. I och med att jag rekryterade medverkande till intervjuerna med hjälp av personal på gårdarna ansåg jag det inte nödvändigt att utforma en skriftlig information till ungdomarna om studiens innehåll och utförande. De fann förtroende genom att det var personal som de känner som var delaktiga i rekryteringen. Att jag själv arbetat på avdelningen ingav också förtroende hos personalen. Jag erbjöd deltagarna att ta mina kontaktuppgifter utifall att de skulle vilja ställa frågor eller om det dyker upp andra funderingar efter att vi skilts åt (Kvale & Brinkmann 2009). Jag poängterade för ungdomarna att det är deras erfarenheter av fenomenet som står i fokus. Jag påpekade att jag inte var ute efter rätta eller felaktiga åsikter för att inte hämma dem i deras sätt att uttrycka sig och motverka rädsla för att säga något inkorrekt (Billinger 2005).

4. TEORIER OCH CENTRALA BEGREPP

I kapitlet presenteras de teorier och begrepp som utgör den teoretiska tolkningsramen för analysen av studiens empiriska material. Utgångspunkten har varit att finna teorier och begrepp som kan hjälpa mig som forskare att förstå och förklara det som lyfts fram i utvärderingens båda perspektiv, dem professionella och brukarna. Därför arbetades uppsatsens tolkningsram fram både i förberedelse av empiriinsamlingen och under studiens gång för att plocka bort irrelevanta teorier och gå djupare in på det som utifrån studiens frågeställningar är centralt. Frågeställningarna för studien söker svar om vilken grund SMTM står på ideologiskt och teoretiskt samt vilka mål metoden har och hur de är tänkta att förverkligas i fritidsgårdsverksamheten. Den teoretiska ramen omfattar således teorier och begrepp till stöd att förstå och tolka det som betonas som SMTMs syfte och mål, såsom delaktighet, övning i demokrati och social utveckling. Med hjälp av den teoretiska tolkningsramen kan jag också finna faktorer som bidrar till att ungdomar upplever och erfar delaktighet och inflytande och kan på så vis analysera vad som kommer fram i brukarintervjuerna. Genom de båda perspektiven kan jag med den teoretiska ramen få en god förutsättning att genomföra en vetenskaplig analys som kan ge svar på studiens frågeställning om att genom utvärderingen finna styrkor och förbättringsområden

med SMTM.

Materialet jag fann till den tidigare forskningen inom studiens område omfattade djuplodade studier kring de teman som blev aktuella i utvärderingens båda perspektiv de professionella och brukarna, och ur detta material kunde jag dra teorier och förklara dem mer ingående i detta kapitel.

Centrala begrepp för studien har jag valt att presentera som en del i den teoretiska tolkningsramen i och med att de är nära förknippade med SMTMs mål och tillvägagångssätt och måste ses som mer än begrepp med en enkel förklaring utan även som en ram att tolka empiri emot.

4.1 Deltagardemokrati

Dahlberg och Vedung (2001) diskuterar att deltagandet är demokratins essens och är i motsats till representativ demokrati den demokrati som ger utrymme för medborgerligt deltagande och inflytande. Participationsteoretikern Pateman (refererad i Dahlberg & Vedung 2001, s 12f) menar att människors makt ligger i medbestämmande över saker som angår dem och denna medverkan ger färdigheter för deltagande inom andra politikområden. Människors förmåga att delta i offentliga beslut stärks genom ett praktiskt deltagande. Den representativa demokratin kan inte lika effektivt bidra till det deltagande och inflytande som deltagardemokratin kan (2001).

4.2 Levt medborgarskap

Lister (2007) talar om "levt medborgarskap" som omfattar komponenter som tillhörighet, påverkansmöjlighet, tillit och betydelsefulla relationer. Den subjektiva sociala delaktigheten är relaterad till hur gruppen skapar möjligheter och bemästrar hinder för delaktighet. Det leder till att det är värderingen av det faktiska som varje individ gör som är i fokus (2007).

4.3 Empowerment

Empowerment är ett begrepp som av Rønning (2007) diskuteras som svar på välfärdsstatens utmaningar. Empowerment relateras till brukarmedverkan och överföringen av makt från experter till brukarna av tjänsterna. Får experterna en central roll i empowermentarbetet är det de som i hög grad definierar målen och processerna, menar Rønning. Experterna agerar på andras vägnar, för deras intressen och önskemål och styr på så sätt dessa mot ett önskat mål. Empowerment har ett politiskt perspektiv som innebär att förbättra grupperns eller individers maktposition, när experterna styr urholkas detta (2007).

4.4 Formell och upplevd delaktighet

Elofsson (2000) använder begreppen formell delaktighet och upplevd delaktighet i sin studie om delaktighet på fritidsgårdar. Den formella delaktigheten brukar kopplas till deltagande i beslutande möte/sammanträde samt att ha olika former av uppdrag. På en fritidsgård kan det då handla om att man är ansvarig för något på gården, om man lämnat förslag till gårdsmöte och om man medverkat att genomföra beslut. Upplevd delaktighet handlar om ungdomarnas uppfattningar om delaktighet. Upplever de att de har möjlighet att påverka, tar fritidsledarna hänsyn till förslag de har, har de mycket att säga till om vad som ska göras på fritidsgården och så vidare (2000).

I rapporten *En känsla av delaktighet* (Edström & Plisch 2005) beskrivs delaktighet så här: "Delaktighet är en variabel som inte så lätt låter sig mätas. Det handlar snarare om att mäta en känsla eller en subjektiv upplevelse av delaktighet" (2005, s. 145).

Jacobson Pettersson (2008) diskuterar delaktighet som ett operationellt begrepp med olika teoretiska förklaringar. Delaktighet kan bland annat handla om att föra in en värderande dimension. Begreppet *social delaktighet* används och berör den dimension som har att göra med den egna upplevelsen och bedömningen av det egna agerandet/engagemanget. Författaren nämner även så kallade materiellt

orienterade delaktigheter: boende, utbildning, arbete, fritid och politik. Den immateriella delen innehåller upplevelser av existentiell delaktighet/förankring respektive upplevelser av att ha värdefulla relationer (2008).

4.5 Delaktighet för personlig och social utveckling

Rapporten *Inordnande och utvidgande* (Andersson et al 2010) utgår ifrån en definition av delaktighet som innebär att man ser på delaktighet som "en individs frivilliga och aktiva bidrag till en kollektiv process som han eller hon upplever som angelägen och meningsfull för sig själv och andra. Om en ungdom är delaktig visar detta sig bland annat i engagemang och en upplevd känsla av meningsfullhet" (2010, s. 74). Det menar författarna bidrar till en ökad kompetens att vilja och kunna ta ansvar och att hantera tillvaron i stort. Ungdomen upplever att han/hon är behövd, har en möjlighet att påverka och bidra som individ, det leder till en stärkt självkänsla.

Checkoway (2011) lyfter fram delaktighet som något som stärker ungdomars personliga och sociala utveckling och att ungdomars delaktighet bidrar till ett mer demokratiskt samhälle. Ungdomars socioekonomiska bakgrund påverkar graden av delaktighet men att vara delaktig i frågor som upplevs viktiga och berör dem själva ökar engagemanget. En nyckel och ett instrument i ungdomars delaktighet är driftiga ungdomsledare som finns i en stödjande miljö, hittar god motivation och verkar som brobyggare mellan generationer (2011).

Checkoways och Finn (1998) framhåller i fråga om ungdomars delaktighet att samhällsbaserade ungdomsinitiativ kan främja ungdomars välmående genom att de ges materiella förmåner och får ett ökat inflytande i samhällsbyggande processer (1998). Ungdomar behöver ses som kompetenta samhällsbyggare och resurser i samhället. Genom att unga människor är delaktiga aktörer i samhället kan de utveckla kunskap, praktiska förmågor och organisatorisk potential som lägger en grund för en långsiktig förändring (1998). Ungdomars delaktighet ökar när resurser styrs om från individualistiska interventioner till gemensamma samarbetsprojekt. Det förutsätter att makten delas på det sätt att unga får en tydlig röst i beslut som har inverkan på deras liv. När vuxna och unga bekänner varandra som resurser kan de lära från varandra och se nya möjligheter för samarbete (1998).

4.6 Den inordnande och utvidgande praktiken

Andersson et al (2010) diskuterar den inordnande praktiken och den utvidgande praktiken, två begrepp som skulle kunna jämföras med den formella och upplevda delaktigheten. Författarna har dragit slutsatsen att det är personalens sätt att se på ungdomar, utveckling och sin egen roll som vuxna som på ett tydligt sätt styr verksamheten och ungdomars möjligheter till verklig delaktighet. De söker hitta vad det är för beståndsdelar som behövs för att ungdomar ska vara delaktiga i verksamheten men också uppleva att de är det (2010).

Den inordnande praktiken gestaltas på en gård där personalen främst vill att gården ska vara en trygg miljö för ungdomar, en plats för skydd under ungdomstiden där ledaren finns för att guida, övervaka och agera god förebild bland annat genom att lära dem vilket språk och beteende som är acceptabelt i sociala sammanhang men också som en samtalspartner. Gården är en frizon från krav och prestation och ungdomarna erbjuds aktiviteter redan planerade av personalen och det finns en tendens för att det är de aktiviteter som av erfarenhet fungerat tidigare som arrangeras igen. Ungdomarna har i en inordnande verksamhet liten makt att påverka ramarna för verksamheten och kan ses som konsumenter av aktiviteterna som gården erbjuder (Andersson et al 2010).

Den utvidgande praktiken menar författarna har sin kärna i att fritidsledaren ser det som sitt uppdrag att få ungdomar att utveckla sina förmågor genom bland annat uppmuntran, stöd och bekräftelse, arbetet för att förstärka det positiva i ungdomarna är genomgående. Ungdomarna får med personalens handledning testa olika aktiviteter och roller, det är ungdomarna som sätter agendan

utifrån sina intressen och personalen är möjliggörarna. Till skillnad från den inordnande praktiken finns här ingen färdig mall för hur du är som ungdom och vuxen utan verksamheten styrs av processer med gott om utrymme för reflektion. Delaktighet är i en utvidgande verksamhet en process där fritidsledarna, verksamheten och ungdomarna förändras och utvecklas, delaktighet är inte en sakfråga utan ett mål och en metod där personalen måste acceptera att få sina positioner tillbakaflyttade och dela sin makt (Andersson et al 2010).

Andersson et al (2010) menar att personalen på en gård som arbetar aktivt med delaktighet inte bara behöver ställa frågor till ungdomar utan även ha en pågående dialog dem emellan i personalgruppen som ger upphov till ställningstagande, problemlösning och reflektion. Det är ett första steg i utvecklandet av en utvidgande praktik (2010).

5. PROGRAMTEORI FÖR SHOW ME THE MONEY

Kapitlet ägnas åt det teoretiskt professionella perspektivet på fritidsgårdsverksamheten och SMTM genom resultat från intervju och dokumentanalys. Här görs ett försök att få en bred bild av hur idéer och mål uppsatta av KEKS såväl som Mölndals stad är tänkta att implementeras i verksamheten med SMTM som metod.

5.1 Den mätbara fritidsgården

I måldokumentet står det klart att KEKS strävar efter att den öppna fritidsverksamheten ska ha mål som uppfyller krav på tydlighet och uppföljningsbarhet. Det är extra viktigt i och med att det är en verksamhet som inte styrs av lagar och andra statliga direktiv. De mål som kommuner har för öppen fritidsverksamhet är överlag övergripande och exemplifieras i dokumentet. ”Man vill:

- främja ungdomars demokratiska delaktighet i samhällslivet
- förebygga användandet av alkohol och droger bland unga
- erbjuda positiva vuxna förebilder
- stimulera till en aktiv och meningsfull fritid” (KEKS mål 2010).

L och M hade markerat att *främja ungdomars demokratiska delaktighet i samhällslivet* och att *stimulera till en aktiv och meningsfull fritid*. Det är två mål för fritidsgårdsverksamheten som de vill försöka uppnå med hjälp av SMTM. Här finns ett tydligt främjandeperspektiv och L och M poängterade också det kommunala uppdrag som fritidsgårdarna har att leva upp till som en del av samhället. Flera av dem som omfattas av verksamhetens målgrupp känner inte till samhällsstrukturer och fritidsgården blir på så sätt en väg för att lotsa in ungdomarna i samhället. Du får göra din röst hörd, du får uttrycka dig, ta ansvar, vara delaktig, du har samma rättigheter som alla andra, framhävde M.

Definitioner och formuleringar som L och M använde i sina beskrivningar av SMTMs mål och syfte känns igen från KEKS mål- och idédokument och några av dem var markerade i dokumentet när jag fick dem vid intervjun. Tankemodellen för verksamheten och SMTM som metod upplevs som väl inarbetad och medveten för dem.

Processen för att nå dit, med välformulerade och inarbetade mål påbörjades 2001 i Mölndal. De övergripande målen formulerades till nya och uppföljningsbara mål för fritidsgårdarna och Mölndal fick stå som exempel för övriga KEKS-verksamheter i deras målprocesser. I KEKS dokument presenteras en modell för processen, men vem som varit med och sammanställt modellen framgår

inte. Efter förtydligande från ordföranden framkom det att det är styrgruppen för KEKS som omtalas som "vi" i dokumentet och ligger därmed bakom arbetet med att ta fram modellen. Det är grundläggande för styrgruppen att dem som ska arbeta med att nå målen på lokalt plan medverkar när målen formuleras. Processen i sig bidrar till att målen får en praktisk innebörd och blir tydliga för personalen, det är de som ska se till att dem nås menar styrgruppen. En integrering av arbetet med mål och uppföljning i det vardagliga arbetet förespråkas och uppföljningen måste ge de kunskaper som krävs för att utveckla verksamheten.

En huvudtanke är att mål inte kan formuleras utifrån vad gården ska göra utan måste istället beskriva vad besökarna ska tillgodogöra sig eller uppleva på gården utifrån vilka sociala behov ungdomarna har. Personalgrupperna uppmanas att samtala om erfarenhetsmässiga kännetecken som finns på en bra fritidsgårdsverksamhet och vilka krav de nya målen ställer på förhållningssätt, yrkesroll och metoder. Arbetet med målprocessen i verksamheterna menar KEKS har öppnat upp för en medveten och strukturerad diskussion och utveckling av fritidsledarens yrkesroll och fritidsgårdens relationer till andra aktörer i samhället.

5.1.2 Från inriktningsmål till produktionsmål

Målen som den föreslagna processen har lett fram till är i allt väsentligt desamma i samtliga KEKS-kommuner, men utvecklingen som processen lett fram till ser olika ut och är olika långt gången i kommunerna. "Vi törs dock säga att såväl personal som ungdomar upplever att verksamheten utvecklats i positiv riktning. I Mölndal, där man hållit på längst, har man dessutom statistik från såväl arbetsmiljöenkäter som besökardito som bevisar att så faktiskt är fallet", framhåller styrgruppen (KEKS mål 2010).

KEKS presenterar i sitt dokument under rubriken Våra mål olika typer av mål som beskriver nätverkets idé och intressen. Inriktningsmål syftar på övergripande och långsiktiga mål som verksamheten ständigt måste sträva mot. Verksamheten ska tillfredsställa det som benämns vara målgruppens sociala behov. Det har lagts ned ett noggrant arbete på att precisera och definiera för att nå en gemensam tolkning och förståelse inom KEKS. Vem det är som har lagt ned arbetet framgår inte av dokumentet och samtliga precisioner fanns inte tillgängliga vid analysen. Med de gemensamma målen går det att ställa frågor till besökarna vilket görs genom en årlig enkätundersökning i samtliga verksamheter inom KEKS. På så sätt går det att mäta om besökarna upplever att verksamheten tillfredsställer deras behov. Det går dessutom att analysera resultaten i relation till både tidigare år samt mellan verksamheter och kommuner.

För att kunna mäta målpuppfyllelsen är formuleringen av effektmål för KEKS-verksamheterna väsentlig. Det finns bland annat effektmål gällande målgrupp vilket omfattar att målgruppen ska kunna mätas upp till jämn könsfördelning, vara proportionerligt fördelad avseende nordisk- och invandrarbakgrund och bestå av dem med störst sociala behov. I KEKS mål beskrivs verksamheten också som särskilt inriktad på ungdomar i skolår sju till nio och dem "vars resurser och intressen inte tas till vara på annat sätt och/eller som behöver stöd i att finna konstruktiva verktyg att hantera sina liv" (KEKS mål 2010). Vid intervjun berättade L och M att de önskar se fler delaktiga på gårdarna än den idag relativt homogena grupp som idag är besökare. SMTM vänder sig till alla Mölndals unga och kan användas som metod för att bredda besökargruppen, menar dem. Förutom målgrupp nämns dessa effektmål för KEKS-verksamheterna:

Trygghet – fritidsgårdarna skall vara en fysiskt och socialt trygg miljö

Trivsel och miljö – fritidsgårdarna skall vara en trivsam, attraktiv och funktionell miljö

Utbud och tillgänglighet – fritidsgårdarna skall ha ett attraktivt utbud och optimal tillgänglighet.

Sociala behov – fritidsgårdarna skall tillfredsställa besökarnas behov enligt inriktningsmålen.

Volym – fritidsgårdarna ska ha största möjliga omfattning inom givna ramar.

Till sist nämns produktionsmål som avser de konkreta och mätbara/verifierbara resultat och åtgärder fritidsgårdarna avser att prestera under det kommande året. Här ska personalgruppen i varje verksamhet beskriva vilka uppmätta värden och/eller samlade nyckeltal man avser förbättra under kommande år utifrån nyckeltalen från enkätundersökningen och formulerar det i mål, det sker både på de enskilda gårdarna och för kommunen som helhet. Nyckeltalen får KEKS fram i och med sin stora enkätundersökning.

5.2 Främjande arbetssätt

Styrgruppen har dragit slutsatsen att det gemensamma tillvägagångssättet i målprocesserna för de samtliga KEKS-kommunerna har skapat en modell där fritidsgårdarnas verksamhet har ett klart främjandeperspektiv. En utgångspunkt för processen har varit:

”Fritidsgården bygger på frivillighet och kan aldrig ha som utgångspunkt att den skall hindra sina besökare från ett eller annat beteende. Verksamheten måste istället bygga på besökarnas vilja att delta och att detta i sin tur får dem att anpassa sig till vissa regler och beteenden. Fritidsgårdarna bör därför arbeta främjande och ha en genomtänkt syn på vad som krävs för att ungdomar skall kunna utvecklas som individer och samhällsmedborgare och hur man kan bidra till detta” (KEKS mål 2010).

I KEKS idéplattform framhålls ett salutogent förhållningssätt. Utgångspunkten är att bejaka det friska och positiva för att verksamheten, som bygger på frivillighet, ska kunna åstadkomma en varaktig förändring och nå sina mål. Det är den enskilda individens erfarenheter och kunskaper, i kombination med viljan att vara subjekt i sitt eget liv, som måste ligga till grund för mänsklig utveckling.

Den öppna fritidsverksamheten bör vara frivillig, processtyrd och trygg och omfattar primärt arbete med grupper och inte individuellt behandlingsarbete. Metoden innebär ”att verka för att det kring brukarnas intressen och aktiviteter växer fram sociala sammanhang:

- där besökaren får stöd att bli den främsta resursen i sitt eget liv
- där besökarnas egna erfarenheter och kunskaper blir verktyg för utveckling
- där ett gemensamt utforskande och reflekterande ersätter färdiga svar
- som visar på möjligheter och föder vilja att nå dem.” (KEKS mål 2010)

Att fritidsgårdarna och därmed SMTM ska arbeta med ett främjandeperspektiv betonade M och L vid intervjun som enligt förfrågan hade tagit fram teoretiska perspektiv som kan ses som en tankemodell för SMTM. (Återgivet enligt L och Ms anteckningar).

1. Helhetssyn – utgår från människans egna upplevelse
2. Främjandeperspektiv – gynnsamma val
3. Empowerment – möjliggöra för individen att utveckla förmågor
4. Socialpedagogiskt perspektiv
5. KASAM – tydlig struktur, syfte och mål!!

Jag bad L och M att peka ut de som bäst stöttar upp SMTM som metod och ganska snabbt valde de ut främjandeperspektiv och empowerment, men det dröjde inte länge innan de ville relatera till samtliga. "Det hänger liksom ihop". De önskar att unga genom SMTM ska få utveckla förmågor som de har användning av i samhället... i livet. Det blev klart att teorierna som plockats fram är grunden för fritidsgårdarna, för KEKS-nätverket och på så vis också för SMTM.

5.3 Ungas behov och den lärande verksamheten

"Fritidsgårdarna i Mölndal vill motivera och stödja ungdomar att planera och genomföra egna kultur- och fritidsaktiviteter eftersom det är vårt viktigaste uppdrag. Show me the moneys aktiviteter ska bidra till demokrati, gemenskap och ansvarstagande." Så beskrivs syftet med SMTM i det informationsblad som når fritidsgårdarna och som finns på avdelningens hemsida. Delaktighet är det ord som genomsyrar intervjun med L och M. Det är ett av målen med SMTM att unga ska bli delaktiga på gårdarna, delaktighet är också det ord som sammanfattar de delmål som L och M lyfte fram, att ta ansvar, att få uttrycka sig och uppleva positiv förväntan och inflytande.

Det handlar om en helhet, de upplevelser och erfarenheter som ungdomarna får inom de områden målen berör ska på ett eller annat sätt lotsa in ungdomarna i samhället. Unga, i synnerhet fritidsgårdarnas besökargrupp, behöver träning för att möta det demokratiska samhället dem finns i. När ungdomarna besvarar frågor i brukarenkäten vet de inte vad "verksamhet" och "delaktighet" är för något, sa M och L. I frågan om ungdomarnas upplevelse av formell och upplevd delaktighet tror M och L att ungdomar mycket väl kan vara delaktiga i möte, planering med mera utan att uppleva en delaktighet som ger avtryck senare eller på andra plan. Att uppleva inflytande är sammankopplat med delaktigheten, är man delaktig upplever man inflytande. Inflytandet gäller frågor som rör ungdomen själv, vad som ska hända på fritiden och på gården. Delaktigheten yttrar sig praktiskt sätt, menade L och M i att en ungdom söker medel för den verksamhet som den själv finns med i. Genom det övar hon/han att ta ansvar i planering, genomförande och uppföljning oftast i relation till en grupp. Ungdomen ges utrymme att uttrycka sig både muntligen och skriftligt i utformandet av ansökan och får fundera ut om och vilket stöd som behövs från personalen. Vid utvärderingen reflekterar ungdomen kring hur det kändes, vad han/hon lärt sig. I SMTM ryms ungdomarnas uttryck av egna idéer, intressen och glädjeämnen. Gemenskap kommer ur delaktigheten, ungdomarna vill gärna göra något för andra och gärna tillsammans med andra som delar ens intressen och glädjeämnen.

I beskrivningen av fritidsverksamheten i KEKS måldokument, dokument om SMTM och under intervjun framträder en växelverkan mellan att stödja ungdomarna i att få sina sociala behov tillfredsställda och att erbjuda en lärandemiljö och en växtplats. Med utgångspunkt i FN:s barnkonvention vill KEKS verka för en verksamhet och arena där besökarnas egna erfarenheter, kunskaper och intressen tas till vara på ett sådant sätt att de upplever meningsfullhet. Verksamhetens deltagare ska få stöd att utveckla verktyg att hantera sina framtida liv. Med verktyg åsyftas bland annat "förmågan till självständigt tänkande, samarbete, tolerans, empati och konfliktlösning samt förmågan att förverkliga sig själv och sina visioner om framtiden" (KEKS mål 2010).

KEKS-verksamhet vill ständigt sträva åt att tillfredsställa målgruppens sociala behov.

- Att tillhöra en social struktur
- Att ha en egen roll
- Att ha en egen identitet
- Att uppleva egen utveckling
- Att uppleva positiv förväntan
- Att uppleva rättvisa
- Att uppleva möjlighet att påverka

- Att få ta ansvar
- Att få uttrycka sig

Det är alltså dessa behov som KEKS styrgrupp har ägnat noggrant arbete åt att definiera. Endast ett av dem förtydligas i måldokumentet. Vid efterfrågan om fler definitioner hänvisades jag till ett måldokument för en av de anslutna kommunerna. Där hade till exempel "att tillhöra en social struktur" bytts ut mot "att uppleva att man tillhör en gemenskap". Kommunen definierar tillhörigheten till en gemenskap som "att tillhöra ett sammanhang med gemensamma normer och förhållningssätt, präglad av kontinuitet och ömsesidigt förtroende. Tillhörigheten visar sig i att man upplever sig vara välkommen och behövd". Samtidigt som styrgruppen framhåller vikten av gemensamma definitioner ligger det i praktiken på varje verksamhet eller kommuns bord att definiera behoven och tyngdpunkten ligger på vilket bemötande behoven får i den enskilda verksamheten. Behoven behöver ses i relation till varandra, menar ordförande. Det går i linje med den process som styrgruppen önskar att personalgruppen ska gå igenom för målformulering.

Hur ska då detta genomföras i praktiken? För att tydliggöra principer, normer och värden som formar grunden för en god öppen fritidsverksamhet har KEKS styrgrupp framtagit vad de kallar en idéplattform som medlemmarna i KEKS tillsammans är med och bygger. Där beskrivs den öppna fritidsverksamheten som en funktion i samhället för att erbjuda ungdomar en offentlig arena där de kan mötas oberoende bakgrund, intressen, aktiviteter eller andra uttalade syften. Det är en plats som ger utrymme för att utforska och träna sig som social varelse, utanför den egna familjen och fri från skolans begränsningar. För att ge brukarna stöd i att tillfredsställa sina grundläggande sociala behov är fritidsverksamhetens roll att:

- i kontinuerlig dialog med uppdragsgivare, medborgare och brukare kartlägga vilka verksamheter och aktiviteter som väcker målgruppens engagemang och intresse,
- etablera de praktiska förutsättningar, i form av organisation, lokaler, material, information etc, som måste vara uppfyllda för att de sociala behoven skall kunna tillfredsställas inom ramen för de verksamheter/aktiviteter som bedrivs och
- via stöd, vägledning och motiverande åtgärder göra det möjligt för brukarna att tillfredsställa sina behov.

Här är SMTM ett tydligt tillvägagångssätt för att etablera de nämnda praktiska förutsättningarna för att ungdomarna efter sina behov och viljor ska kunna genomföra aktiviteter. Personalen är de som personifierar stödet, vägledningen och motivationen. Vilka behov ungdomarna har och vilken funktion fritidsgårdarna konkret ska ha i detta är dock frågan som lämnas kvar för varje verksamhets personal att besvara, men KEKS-nätverket har i och med sina modeller för målprocess gett en indikation.

5.4 Producent kontra konsument

SMTM finns för att ungdomar i Mölndal ska få möjlighet att själva vara med och påverka sin fritid. Tanken är att fritiden blir både bättre och roligare genom att ungdomen själv är med och tar ansvar både i planering och i genomförande. SMTM beskrivs som en påse pengar unga i Mölndal kan söka för att genomföra olika idéer, projekt och verksamheter på sin fritid. Att det handlar om pengar framkommer genom att SMTM använder ett dollartecken i sin logga som återkommer i den mesta av informationen som ges ut. Genom SMTM kan ungdomar få hjälp med lokaler, vuxenstöd och annat som de kan behöva för att genomföra sin idé. Fritidsgårdarna har idag all sin verksamhetsbudget placerad i SMTM. På de enskilda gårdarna finns endast pengar för mindre materialkostnader. Personalen ska ändå verka för att det bedrivs verksamhet, det är deras jobb poängterade M och L. Att

nå målen för verksamheten, tillsammans med ungdomarna, innebär att fritidsledaren blir tvingad att visa ungdomarna positiv förväntan och att få dem att söka pengar för den verksamhet som ska bedrivas annars kan ledaren inte nå målen, menade M. På frågan vilken slags delaktighet M och L vill se, för vem och vad som behövs för att nå delaktighet angavs en riktning: "Det vi vill uppnå är att ungdomen är producent, i motsats till konsument av verksamhet som serveras av personal. De är med från start!". L markerade att uppdraget att sända ut positiv förväntan inte är att som fritidsledare fixa allt och låta ungdomarna vara konsumenter. "Ungdomarna ska själva producera sin fritid! Coacha dem!"

SMTM är en vidareutveckling av en tidigare variant kallad 100 000-kronan som innebar att hundratusen kronor var avsatt för att förverkliga idéer från ungdomar på gårdarna. 100 000-kronan nyttjades inte på det vis som det var tänkt eftersom personalen såg det enklare och tillräckligt att använda pengarna i gårdens egen budget, det begränsade också fritidsledarna i sitt kreativa tänk i och med att de hade ansvar för att budgeten skulle gå ihop. Frågan blev hur man kunde engagera ungdomar från att vara konsumenter som av personalen serverades det efterfrågade till att bli producenter av sin egen verksamhet. På avdelningen fritidsgårdar arbetades det därför fram en metod för att sätta ungdomarnas idéer fria, utgångspunkten är att ungdomar vill och kan vara med och påverka sin fritid! Genom en namntävling bland ungdomarna på gårdarna, fick metoden namnet Show me the money för ca tre år sedan. Nu finns den totala verksamhetsbudgeten för samtliga gårdar tillgänglig genom att söka bidrag ur SMTM. Det är nu budgetgruppen, bestående av en till tre ungdomar från varje av de sju gårdarna tillsammans med ungdomskonsulent och stf avdelningschef som har ansvaret för att fördela medel. Ansvaret ligger dock på gårdarnas personal att stötta ungdomarna i att utforma realistiska ansökningar. Erfarenheten är också att ungdomarna anstränger sig för att skriva ansökningar som de tror beviljas och då gäller det att ha en välgenomtänkt idé som man tror lockar andra.

För att ansöka om medel ska aktiviteten bygga på ungdomars idéer, intressen och behov, rikta sig till ungdomar i åldern 13-19 år som bor i Mölndal och genomförs av ungdomar, vid behov med stöd av personal. Det uppmuntras också till att ansökan ska handla om något nytt och tidigare oprövat samt till samverkan mellan till exempel gårdar i och utanför Mölndal eller med andra aktörer som polis, skola och socialtjänsten. Hittills har det mest varit samarbete med skola. Budgetgruppen ser med särskilt prioritet på sådana aktiviteter. Här är KEKS-nätverket en god resurs för personalen som kan se vad som händer på olika gårdar och samköra arrangemang. SMTM ser det även som extra positivt när ungdomar vill genomföra det som inte tidigare genomförts och M och Ls erfarenhet är att när ungdomarnas egna idéer får frigöras kommer nytänkande in och budgetgruppen uppskattar när det kommer in förslag på nya saker, de förslagen går lättare igenom.

5.5 Fritidsledarrollen i förändring

SMTM har som mål att genom fritidsgårdarna motivera och stödja ungdomar i att planera och genomföra egna kultur- och fritidsaktiviteter "eftersom det är vårt viktigaste uppdrag", står det i presentationen av SMTM. Ungdomar som besöker fritidsgårdarna ska uppleva att de får lov att bestämma och att det som händer på gårdarna gör det för att idéerna kommer ifrån dem. Ungdomarna behöver uppleva att det finns en positiv förväntan på dem att de kan och vill! Därför behöver frågan ställas till ungdomarna vad de vill ska hända, vad de tycker är roligt och vad som får dem att känna sig delaktiga. Uppdraget ligger därmed på personalen att lyssna på ungdomarna, konstaterade M, inte utgå ifrån att tro sig veta vad ungdomarna vill. Ungdomarna kan komma kravlöst en dag i veckan, det är helt ok men fritidsledaren ska ha en coachande ingång i sitt arbetssätt och visa att de tror att ungdomarna klarar av att genomföra en ansökan som leder till ett lyckat genomförande, på så vis kan besökarna känna att de får en "boost". Vuxenvärlden behöver förmedla positiv förväntan till de unga och SMTM är ett sätt att göra det.

Relationen mellan fritidsledare och ungdom är ytterst väsentlig. Fritidsledaren kan i sin roll medverka till att ungdomar blir delaktiga genom att visa lyhördhet och på så vis lyssna in och ta fasta på sådant som ungdomarna visar intresse för och uppmuntra initiativ utifrån det. Med det tillvägagångssättet blir det svårt att hävda att det beror på ungdomarnas ovilja eller ointresse om det inte genomförs aktiviteter på gården. M och L framhöll att det är enkelt att ansöka om medel från SMTM, du kan söka för små saker och det behöver inte handla om projekt som kräver omfattande budget. Det är en fördel om ansökan gäller aktiviteter för en längre period, det minimerar antalet ansökningar och uppmuntrar ungdomarna till ett planerande tänk och ger erfarenheter av att vara delaktig i en process.

Som en riktning för med vilka medel fritidsverksamheten ska nå sina mål skrivs det i KEKS måldokument att personalens kompetens är en avgörande faktor för i vilken utsträckning måluppfyllelsen sker. Personalen är precis som lokaler, material och övriga resurser att beakta som medel. I den flexibla och behovsstyrda verksamhet som fritidsgårdsverksamheten är har personalen en central roll och KEKS ser sin viktiga uppgift att bidra med kompetensutveckling. Arbetet med målprocess i verksamheterna menar KEKS har också öppnat upp för en utveckling av fritidsledarens yrkesroll. Personalen ges mandat att vara dem som tar fram mål för den verksamhet de arbetar. Genom dialog och reflektion identifierar personalgruppen fritidsverksamhetens målgrupp och dess grundläggande sociala behov samt hur fritidsgården kan stödja besökarna i att få sina behov tillfredsställa. KEKS uppmanar också personalen att diskutera vilka krav de nya målen ställer på förhållningssätt, yrkesroll och metod.

SMTM utmanar fritidsledarrollen men förändrar inte det uppdrag som fritidsledarna har, vidhåller L och M. När metoden SMTM infördes fanns det en grupp fritidsledare som hyste osäkerhet i sin roll som fritidsledare och frågade "ska jag ha en coachande roll?". M och L tror att det beror på att fritidsledarna har tyckt att de har lotsat och hjälpt utifrån ungdomarnas egna behov och haft inställningen "de kan väl bara få komma hit och ta det lugnt, vi ska inte ställa högre krav... Nu går vi in och tvingar dem till att..." men då utgår man, menade L och M ifrån att ungdomarna inte vill och däri ligger skillnaden. L poängterade att det inte i första hand handlar om att fritidsledarna ser ner på ungdomarna, det ligger mer på ett yrkesmässigt plan. Det finns de fritidsledare som ställer sig frågande till hur de ska gå tillväga och känner en personlig oro, "tänk om jag inte klarar att få ungdomarna att söka, blir inte verksamheten kvar då?". En tydlig skillnad har dock märkts av allt eftersom SMTM har blivit mer inarbetat. Att känna sig säker i metoden är en förutsättning för att kunna sända ut den positiva förväntan som krävs för att stötta ungdomarna i SMTM-anda. M har som SMTM-ansvarig ungdomskonsulent märkt stor skillnad på hur mycket hon behöver återkoppla till ansökningar från gårdarna idag i jämförelse med när SMTM infördes. Med tiden har en handledning utformats till fritidsledarna som tydliggör ramarna för vad ansökningarna får gälla. L och M tycker att den stöttning som de tillhandahållit via personlig kontakt och arbetsplatsträffar för avdelningens medarbetare har givit resultat och hållbara former hittas. En viktig aspekt är att SMTM ständigt utvecklas utifrån den verksamhet som bedrivs och där har fritidsledarna en betydande roll.

5.6 Kommentarer

Det finns ett antal saker i programteorin som jag önskar göra läsarna uppmärksamma på. Fritidsgårdsverksamheten är kommunstyrd och av både KEKS, M och L går det att utläsa hur kraven finns på att redovisa vinster och uppnådda mål för att leva upp till det uppdrag kommunen givit dem. Att sätta upp uppföljningsbara mål och redovisa resultat är ett modernt koncept, i min studie är det intressant att se vad effekterna blir för de verkställande, det vill säga fritidsledarna och för brukarna, ungdomarna som gårdarna finns till för. Fritidsledarna hamnar ovanpå och utanför det organisatoriska men är helt beroende av vilka inriktningsmål och beslut som initieras av KEKS-nätverket och kommunen. Hur implementeringen sker handlar om det praktiska genomförandet, hur

metoden för programmet ser ut och att det får den effekt som är avsedd. Därav måste KEKS och kommunen ha med sig fritidsledarna och ungdomarna. Fritidsledarnas involverande i målprocessen för fritidsgårdsverksamheten beskrivs å ena sidan som en utgångspunkt, det är dem som ska se till att målen praktiskt genomförs och de uppdras att reflektera över vilka krav de nya uppföljningsbara och främjandeinriktade målen ställer på fritidsledarrollen, metoder och förhållningssätt. Å andra sidan beslutas det från ett uppifrånperspektiv att fritidsledarrollen ska vara den coachande, att metoden är SMTM och att förhållningssättet ska vara ett genomgående främjandeperspektiv. Målgruppen omtalas vara de med störst sociala behov vars resurser och intressen inte tas till vara på annat sätt och behöver finna konstruktiva verktyg att hantera sina liv. M och L menade att fritidsgårdarna generellt sätt möter en typ av ungdomar, men vill vidga besökargruppen. Vilken målgruppen är utgör en annan nyckelfråga för implementeringen av metoder och förhållningssätt som är framarbetade på teoretisk nivå. För vem finns gårdarna och vem bestämmer hur det ska vara där.

6. UNGDOMARNAS PERSPEKTIV

Kapitlet presenterar brukarperspektivet på fritidsgårdsverksamheten och SMTM. Perspektivet utgörs av intervjuerna med ungdomarna och analys av enkätundersökningen. Intervjumaterialet kategoriserades utifrån de rubriker som togs fram i programteorin för att säkra reliabiliteten och ämnar besvara studiens frågeställning om brukarnas upplevelser och erfarenheter av hur målen för SMTM förverkligas i praktiken.

Vid gruppintervjun medverkade tre ungdomar. Två av dem går regelbundet till en gård där de varit med och genomfört SMTM-aktiviteter, såsom tårtbakartävling, övernattnings, filmkvällar och annan underhållning. Den tredje informanten besöker en fritidsgård minst en gång i veckan, hon har aldrig ansökt till SMTM. Vid det andra intervjutillfället intervjuade jag en kille som sitter med i budgetgruppen för SMTM. Han alternerar mellan vilken fritidsgård han besöker och till fritidsgård går han de flesta kvällarna i veckan.

6.1 Den mätbara fritidsgården

Fritidsgården som ungdomarna efterfrågar är öppen för alla. Där står gemenskapen i centrum och där är det kul att vara. Fritidsledarens roll är en huvudkomponent för en trivsamt gård och bidrar till att det blir en "go stämning". Att de har koll på vilka som är på gården bidrar till en trygghet hos besökarna. Fokusgruppen uttryckte att fritidsledarna inte ska vara för på med regler, de reglerna dem har handlar om att hålla ställningarna och lugnet på gården, det är ett gemensamt ansvar delat med ungdomarna. Tar ungdomarna ansvar och tänker sig för och följer reglerna lyckas fritidsledarna, menade en ungdom. På gården är fysiska resurser inte det viktigaste, men det är en fördel om utrustning som studio, replokal, TV, biljard med mera finns tillgänglig. Det ger en känsla av att det finns mycket att göra och det lockar. Möjligheten till aktiviteter utanför gården nämns också, såsom skateramp. Även att åka iväg och spela paintball eller liknande uppskattas och bidrar till den goda gemenskapen. En av informanterna nämner även att fin inredning är bidragande till trivseln och uppskattade när ungdomarna själva fick måla på väggarna.

Om gården ska vara öppen för alla oberoende bakgrund, ålder och intressen, vilket informanterna ser som fritidsgårdarnas viktiga funktion, förutsätter det att de flesta aktiviteterna är gratis. Det ger möjlighet även för den som inte har så mycket pengar att delta och göra något utanför hemmet. Gården är en viktig plats för gemenskap och aktivitet för den som inte kan betala månadsavgifter i föreningar till exempel. Fritidsgården har sin särskilda funktion i att inte vara hemma och är därmed ett bra ställe att hänga på, det poängterar alla informanter. Ungdomarna tänker sig att fritidsgårdar nog finns just för att ungdomar ska ha någonstans att gå om de inte vet vad de vill göra. Att gå på fritidsgård gör ungdomar mer sociala och tacksamma och vi ska tänka på att det finns många ställen

utanför Sverige där man inte har fritidsgårdar, poängterar en av informanterna. På fritidsgården får du dela intressen med andra och det finns aktiviteter som passar alla.

6.2 Främjande arbetssätt

Vi gruppintervjun läste jag upp en mening ur KEKS målbeskrivning för fritidsgårdarna såsom den återgivits i programteorin: "den öppna fritidsverksamheten... som en funktion i samhället för att erbjuda ungdomar en offentlig arena där de kan mötas oberoende bakgrund, intressen, aktiviteter eller andra uttalade syften. Det är en plats som ger utrymme för att utforska och träna sig som social varelse, utanför den egna familjen och fri från skolans begränsningar". De tre ungdomarna nickade igenkännande och tyckte att det stämde mycket bra med vad fritidsgården är för dem. Det spelar ingen roll vilken bakgrund du har, alla får komma. Återigen, fritidsgården är flera ungdomars chans att finnas med i en aktivitet som inte är hemma och som inte är en kostsam och på andra sätt krävande verksamhet. På gården utför du en aktivitet mer för att ha kul än för att du har färdighet i den. Fördelen med att det inte är på skolan är betydelsefull, på gården är de fria från skolans arbete.

Informanterna tror att gården är viktig för ungdomar som har svårt att tala inför grupp eller umgås med andra. Det kan bli en träning i att delta och förmedla åsikter genom att finnas i gemenskapen på gården och vara med i en gruppverksamhet. "Det finns mycket saker som man kanske inte har gjort innan som man kan få göra på fritidsgården", sa en av informanterna och förklarar det som en process från att vara vanlig besökare, skriva SMTM-ansökan och sedan sitta i en grupp och säga vad du tycker. "Man kan väl säga att det är en roligare version av samhällskunskap. Man lär sig att umgås", fyller en annan i. Informanterna höll med varandra om att det bidrar till bättre självkänsla att delta i fritidsgårdens verksamhet.

6.3 Ungas behov och den lärande verksamheten

För att enligt studiens frågeställning få en uppfattning om ungdomarnas upplevelse av fritidsgårdsverksamheten, frågade jag vad de tror är syftet med fritidsgårdarna, om vad de tycker är det viktigaste med gården. En informant svarade då att "det är att gå hit och umgås. Det tror jag, eller jag vet att det är det." Vid båda intervjuerna bad jag ungdomarna fundera över vad de tror att de lär sig genom fritidsgårdsverksamheten, SMTM inkluderat. De trodde alla att de lär sig något, men det var svårt att sätta fingret på vad. Efterhand pratades det om träning i att uttrycka sig när de skriver ansökan, öva att ta ansvar när de hanterar pengar, ringer samtal och fixar med saker för att anordna aktiviteter. Ansvarstagandet handlar också om att vara rädd om saker, följa regler och tänka sig för på gården, menade en ungdom. Det är roligast att ta ansvar när resultatet är tydligt, till exempel att arbetet i kaféet leder till en resa. Att öva ansvar kommer de ha nytta av i framtiden, det är samtliga informanter övertygade om.

Att ungdomar ska få öva sig i demokratiska förfaranden nämns i SMTMs syften och vid brukarintervjuerna bad jag ungdomarna beskriva vad demokrati innebär för dem, i synnerhet på fritidsgården. Demokratibegreppet är inte helt bekant för informanterna. Förslag på dess innebörd var att majoriteten bestämmer, att alla får vara med och har rätt att påverka. Det handlar om att säga vad man tycker och komma med förslag, att vara med och rösta till exempel om vilken film som ska ses en fredagskväll på gården. Det hänger ihop med delaktighet. Är du inte delaktig känner du dig inte så viktig och du tror att du inte är behövd. Delaktigheten är starkt knuten till behovet av gemenskap. Han som sitter med i budgetgruppen konstaterade att personalen som är med på mötena har berättat att SMTM vill bidra till att ungdomar ska vara delaktiga på fritidsgårdarna och komma med förslag på aktiviteter.

När vi pratade om att få utrymme att uttrycka sig tyckte ungdomarna vid gruppintervjun att det kan innebära att i en SMTM-ansökan förklara varför de vill ha en viss aktivitet. Att uttrycka sig är också att bli lyssnad på, särskilt av fritidsledarna som lyssnar när du berättar om dig själv – det handlar mer

om att bygga relation än att prata om aktiviteter på gården. En informant menade på att uttrycka sig innebär att få vara den man är, inflytande är att vara synlig, vilket du är på en gård där gemenskap värdesätts.

Det finns ett behov av alternativa mötesformer där deltagarna är interaktiva, det ska vara kul att vara med och ta ansvar och bestämma. Är det ett möte om kaféet kan det hållas just i kaféet för att konkretisera det som besluten rör. När fritidsledarna frågar vad ungdomarna tycker ges en chans att uttrycka sig, tyckte ungdomarna vid gruppintervjun. Att personalen arbetar med grupper, till exempel genusgrupp och killgrupp tror ungdomarna är ett bra sätt att få ungdomar delaktiga. Men det måste också finnas blandade grupper så att gårdsbesökarna lär av varandra, poängterar en av informanterna.

6.4 Producent kontra konsument

Som ett svar på frågan om vilken erfarenhet ungdomarna har av att vara på fritidsgården uttryckte sig en informant så här: "Det enda som beskriver en fritidsgård för mig är att ha kul, det är det enda som gör att en fritidsgård är bra. Att gå dit och ha kul." För ungdomarna vid intervjuerna är fritidsgården först och främst en plats att hänga på, en plats för gemenskap med fritidsledare och andra ungdomar, för glädje och spontana aktiviteter. SMTM ses som en resurs och stämningshöjare, söker ungdomar pengar och genomför planerade aktiviteter bidrar det till att det händer mer på gården, att det kommer fler människor, vilket gör det roligare. Tjejen som var med vid gruppintervjun hade inte märkt av SMTM-aktiviteterna men tror att hon hade gjort det om det var fler som ansökte. Aktiviteter kan gärna vara sådana som man får längta lite efter, det gör det till exempel extra kul att veta att det händer något speciellt på lovet. Fredagskvällar uppskattas det också om det görs speciella saker, som att grilla mitt i vintern eller ha filmkvällar. Killarna vid gruppintervjun menade på att en viktig vits med SMTM är att ungdomarna på gården får motivera varför de vill ha en aktivitet. De verkade väl införstådda med att gården inte har pengar för att arrangera aktiviteter och därför behöver ungdomarna söka ur SMTM. "Vi får ju pengar att göra saker med. Alla kanske inte kan fixa fram pengar... vissa kanske har det lite jobbigt. Där är Show me väldigt bra, för du ansöker inte för en person, du ansöker för flera", påpekade killen vid enskilda intervjun och han är av den åsikten att det är ungdomarna som bestämmer vad som ska hända på gården.

Ett mål med SMTM är att den verksamhet som sker på fritidsgården ska vara initierad av ungdomarna själva, och för att få svar på studiens frågeställning om ungdomarnas upplevelse av detta frågade jag vad informanternas erfarenhet är av vad som händer om ungdomar inte vill skriva ansökningar till SMTM utan bara hänga på gården. Han i budgetgruppen tror att de flesta vill men dem tror att det är för svårt och vågar kanske inte skriva ansökan, trots att det är lätt. Därför behöver de se exempel på hur det kan gå till så att de vet, menar han. Att inte orka tror han är en orsak och han suckar med glimten i ögat "ungdomen idag... Sitter och slappar hemma och spelar data... Men ungdomar vill, det är klart", säger han. Det ska ändå få vara på det viset att besökarna både kan gå på saker som andra har arrangerat och ha kul där och att själv genomföra sin idé. Att gå på andras ger inspiration. Fritidsledarna kan komma med exempel som motiverar till att skriva SMTM-ansökningar. Ett samtal om något allmänt kan bidra till en SMTM-idé. Har du provat på något själv, till exempel gokart kan du sedan ansöka för att få göra det med fler. "För andra med andra", vill en kille beskriva SMTM som. Han säger också att besökarna kan ge förslag till gården och så fixar dem det om de kan.

Informanternas erfarenhet är att fritidsledarna i princip vet vad ungdomarna vill göra på gården och därför kan ledarna dra igång aktiviteter för dem. Varför fritidsledarna då vill att ungdomar ska komma med förslag ställde sig en av informanterna undrades inför, men anade att det borde finnas någon anledning. Efter lite tyst funderande sa han att fritidsledarna inte drar igång en aktivitet om ingen av ungdomarna vill och det är oftast ungdomar som frågar fritidsledarna om dem får göra

saker. Det är viktigt, tillägger han, att fritidsledarna också hittar på saker på gården. Varför vet han inte riktigt men kommer på att alla besökare kanske inte orkar komma med idéer hela tiden "men det är la deras jobb att hitta på grejer för ungdomar" och syftar på fritidsledarna. "Men jag vet inte vad deras handledare säger. Jag tror de är där för att ta hand om oss och göra grejer med oss. Ifall man har det jobbigt hemma kan man komma hit och va med kompisar och prata med fritidsledarna."

Delaktighet upplevs genom påverkan, att vara med och bestämma om utrustning, evenemang och aktiviteter på gården. Informanternas erfarenhet är att du kan påverka vad som händer på gården genom SMTM, fritidsledare och andra ungdomar. Ifråga om hur denna påverkan kan se ut svarade tjejen vid gruppintervjun att hon inte hade någon aning hur hon skulle kunna påverka vad som händer på gården, medan de två andra sa att det är genom SMTM som dem kan påverka och förstod att de faktiskt kan lära ut till andra om hur man ansöker. Upplevelsen av delaktighet skilde sig mellan informanterna. En känner sig delaktig när han jobbar i kaféet och får vara med och bestämma, för en annan var det helt enkelt när han är på gården som han känner sig delaktig och för den tredje var det när hon har kul tillsammans med andra. Kraven på att det ska vara ständiga aktiviteter verkar låga, gemenskapen är viktigast, att dela intressen med andra, träffa mycket folk och vara där det är en glad atmosfär. "Det finns inte att någon sitter ensam i soffan", konstaterade en informant.

6.5 Fritidsledarrollen i förändring

I programteorin är fritidsledarrollen och synen på den framträdande. För att nå en bild av ungdomarnas upplevelse av fritidsledarna fick informanterna i uppdrag att berätta om en bra fritidsledare dem har eller har haft. De berättade om ledare som är någon som får dem att skratta, är delaktig i vad man gör och alltid är glad. En bra fritidsledare är rolig, underhållande och tvärskön. Fritidsledaren hjälper med allt, tar hand om och lyssnar om man har det jobbigt. När jag frågade informanterna om de vet vad en coach är relaterade dem till en basketcoach eller förälder. På frågan om det går att kalla fritidsledaren för coach fick jag ett rungande ja av fokusgruppen. En coach stöttar och vågar säga vad han/hon tycker. Fritidsledaren kan vara som en coach eftersom den har inflytande liknande en förälder som hjälper dig och säger vad som är fel, de är omsorgsfulla. En av informanterna ville sammanfatta det som att det är fritidsledarnas jobb att vara stöttande och hjälpa ungdomar som har problem. De kan stötta unga att prova på och våga göra saker dem inte gjort förut, till exempel finnas med i en gruppverksamhet.

Fritidsledaren ska både vara en kompis och en gränssättare. De är lite som "kompischef", sa en av informanterna för att sammanfatta fritidsledarens roll när det ska genomföras SMTM-ansökningar. Fritidsledarna bestämmer inte vad ungdomarna ska göra men det är dem som ser till att saker blir som de ska. Vid ansökan till SMTM peppar fritidsledaren och är som en gruppleddare, inte hård men inte för snäll heller. De har stor roll tycker en ungdom eftersom dem har pappren för att fylla i ansökan och hjälper ganska mycket. Är aktiviteten utanför gården följer personal med. Ledarna har också en funktion i att hjälpa till att komma på förslag på ansökningar, pratar en ledare med ungdomarna om något allmänt kan idéer komma upp om aktiviteter som går att genomföras med och för andra. Vem som håller i aktiviteterna på gården är olika och det är ingen betydande skillnad på om det är fritidsledare eller ungdomar som arrangerar "men de äldre har kanske inte förstått alla grejerna... men det är faktiskt inte jättestor skillnad", uttryckte en informant det.

Ungdomarnas upplevelse är att de blir sedda och uppskattade av både andra ungdomar och av fritidsledarna när dem är på gården. Att hänga på fritidsgård bidrar till bättre självkänsla, intygade fokusgruppen. Positiv förväntan, som till en början var ett obekant begrepp för dem, bidrar till självförtroende som gör det enklare att klara av saker och att inte misstro sig själv. Känner du positiv förväntan från kompisarna du spelar fotboll med går det lättare. Det är viktigt att känna positiv

förväntan från personalen, att de till exempel litar på dig när du jobbar i kaféet. En av informanterna beskrev det som att det ger en skön känsla, peppar ledaren vill man visa vad man kan och vågar mer.

6.6 Enkätanalys

Som ansluten verksamhet i KEKS-nätverket arbetar personalen utifrån den målformuleringsprocess som förklaras i programteorin och ingår således i den omfattande enkätundersökningen som KEKS genomför. Därmed ges stöd i utvecklingen av verksamheten. För detta avsnitt har jag haft tillgång till resultat från den undersökning som genomfördes november 2010.

I den senaste enkäten ingick specifika frågor rörande ungdomars inflytande och ansvarstagande. Dessa frågor hade index 51 % i Mölndals Stad och ligger därmed över snittgårdens i undersökningen som hade 40 %. Nedanstående tabell visar på i vilken mån ungdomar upplever inflytande och ansvarstagande i fritidsgårdsverksamheten i Mölndals stad. Den högra spalten talar om i vilket förhållande Mölndals siffror står till hela KEKS-undersökningen där 1 medel, alltså ser vi här att Mölndal ligger över medel.

Inflytande och ansvarstagande	Mölndal	KEKS
Personalen uppmuntrar mig att komma med idéer och förslag	75 %	1,02
Personalen brukar uppmuntra mig att ta ansvar för aktiviteter	57 %	1,12
Jag har varit med på möten där vi ungdomar tagit beslut/bestämt om saker som rör verksamheten	48 %	1,25
Jag har varit med och arbetat för att få in pengar till ett läger, en resa eller liknande	39 %	1,77

Nedanstående frågor står att jämföra mellan åren 2009 och 2010, ett positivt resultat för inflytandet i Mölndal. Snittgårdens hade endast 18 % ja-svar på frågan om man varit med och sökt pengar för någon aktivitet. På avdelningen fritidsgårdar antas siffrorna ha samband med att SMTM används som metod. Det finns skäl att dra slutsatsen att SMTM som unik metod har varit bidragande i den höga siffran för Mölndal.

Inflytande Mölndal	2009	2010
Har varit med och planerat någon aktivitet	45 %	45 %
Har varit med och tagit ansvar när någon aktivitet genomförts	42 %	49 %
Har varit med och sökt pengar för någon aktivitet	34 %	41 %

Tilläggs bör att resultaten från enkäterna 2010 visar att det är stora skillnader mellan Mölndals

fritidsgårdar gällande ungdomars inflytande. På frågan om du som ungdom varit med och planerat någon aktivitet är spannet 22-73 %, om du varit med och tagit ansvar för aktivitet visar siffror på 24-83 % på de olika gårdarna och om du sökt pengar för någon aktivitet skiljer sig från 27-68 %. Sammantaget visar dock siffrorna på en ökning.

I enkäten fanns frågor under kategorin sociala behov där man frågade om upplevelsen av att personalen hjälper/stöder när ungdomen känner att den behöver det och om personalen tar mig, mina tankar och känslor och förslag på allvar. Två frågor som kan kopplas till upplevelse av delaktighet och inflytande. Mölndal ligger på snittet 4,5 (av 5) på båda av frågorna och därmed lika som snittgården. Nya frågor för 2010 var också frågor om lärande. På frågan "tycker du att du lär dig nya saker/får nya erfarenheter när du besöker/deltar i verksamheten svarade 62 % ja i Mölndal, den andra frågan "har personalen pratat med dig om vad du lärt dig genom att delta i verksamheten" fick 30 % ja-svar. Med det låg Mölndal på snarlika siffror som snittgården.

7. ANALYS

I analysdelen sker det spännande mötet mellan de två perspektiven, ungdomarna som brukare och det teoretiskt professionella i programteorin för SMTM. Som stöd i min tolkning av resultatet från undersökningen används tidigare forskning samt teorier och centrala begrepp. Rubrikerna har formulerats utifrån vad som trädde fram i jämförelsen mellan programteorin och brukarutvärderingen men går att relatera till rubrikerna med samma nummer i kapitel 5 och 6.

7.1 Ungdomarnas gård

Det är uppmuntrande att informanterna vid flera tillfällen pratar om fritidsgården som en plats för den som behöver någonstans att ta vägen, en plats som inte är hemma och för den som inte har så mycket pengar. Informanterna bekräftar att gården är den trivsamma, attraktiva och funktionella miljö som KEKS har som mål. På gården ges möjligheten att vara med på aktiviteter som annars i många fall kräver avgift. Att två av informanterna nämner att ungdomarna i Sverige ska vara tacksamma för att det finns fritidsgårdar tolkar jag som ett uttryck för att de ser hur fritidsgården har en funktion att fylla. Den funktion som KEKS markerar i sina effektmål för en verksamhet som är särskilt inriktad på dem med störst sociala behov.

Här skulle det alltså finnas förutsättningar för ungdomar att bli engagerade och delaktiga oberoende socioekonomisk bakgrund. För Checkoway (2011) är en bidragande faktor till denna upplevelse av delaktighet att ungdomarna får inflytande i frågor som upplevs viktiga och berör dem själva. Delaktighet kan stärka ungdomars personliga och sociala utveckling och bidrar till ett mer demokratiskt samhälle. Det är just denna process som SMTM önskar leda ungdomarna in i, att lotsa in ungdomarna i demokratiska samhällsstrukturer som för många av fritidsgårdarnas besökargrupp är obekanta. Genom SMTM får du göra din röst hörd, uttrycka dig, ta ansvar, vara delaktig, du har samma rättigheter som alla andra. Det kan enligt programteorin också tolkas som att fritidsgårdsverksamheten genom denna fostran lever upp till det uppdrag som avdelningen fritidsgårdar har på sin lott som en del av den statliga kommunen. Fritidsgårdarna har behov och förväntningar från flera håll att tillfredsställa. Effekt- och produktionsmål ska nå resultat och samtidigt ska de subjektiva behoven hos ungdomarna som besöker gården identifieras och mötas i direkt relation till ungdomarna. Edström och Plischs (2005) ger oss en infallsvinkel väl värd att fundera över när de beskriver delaktighet så här: "Delaktighet är en variabel som inte så lätt låter sig mätas. Det handlar snarare om att mäta en känsla eller en subjektiv upplevelse av delaktighet" (2005, s. 145). Målen för fritidsgårdsverksamheten är av olika typ och därför kan olika mått behövas för att mäta. Enkätundersökningen ger en indikation om att ungdomarna upplever att de har inflytande genom att personalen uppmuntrar dem att komma med förslag. Den mest talande och pålitliga utvärderingen av

fritidsgårdsverksamheten må nås genom relationen mellan fritidsledare och ungdomar.

Målgruppen för informanterna är inte svårare att definiera än att det ska vara en gård öppen för alla. För den som vill hänga, för den som inte har möjlighet till annan aktivitet, för den som behöver ett annat ställe än hemma att vara på. I programteorin problematiseras denna bild som jag tolkar det. KEKS har tydliga idéer om målgruppen samtidigt som L och M går ett steg längre och vill bredda målgruppen. Genom SMTM vill de se fler ungdomar i Mölndal delaktiga på gårdarna än de som idag är besökare. Informanternas tankar om att SMTM-aktiviteter lockar fler till gårdarna bekräftar det verktyg SMTM kan vara för att nå nya. Den målprocess som KEKS förespråkar att personalen på varje gård definierar sociala behov hos sin besökargrupp, måhända att frihet kan behövas för att definiera målgruppen utifrån de behov som finns i det område gården finns och lyssna in vad det är för fritidsgård ungdomarna efterfrågar och som området behöver. Analysen av enkätresultaten tyder på stora skillnader inom Mölndals stad gällande ungdomarnas inflytande, bland annat om de tagit ansvar för en aktivitet. En tolkning kan vara att gårdarna möter behoven på olika sätt och frågan som kvarstår är om SMTM är metoden som varje gård ska arbeta med.

7.2 Verktøy till unga samhällsbyggare

I programteorin framträder fritidsgårdsverksamhetens tydliga främjandeperspektiv. Ungdomarna som kommer till fritidsgårdarna ska stödjas i att hitta verktyg för att hantera sina liv, i synnerhet de ungdomar som har särskilda sociala behov. Enligt Checkoway och Finn (1998) kan samhällsbaserade ungdomsinitiativ främja ungdomars välmående genom att de ges materiella förmåner och får ett ökat inflytande i samhällsbyggande processer. Ungdomar behöver ses som kompetenta samhällsbyggare och resurser i samhället, det lägger en grund för en långsiktig förändring. SMTM är på god väg, de vill se unga växa i som personer och öva sin sociala kompetens. De har liksom Checkoway och Finn (1998) förespråkar styrt om de materiella resurserna och delat makten så att fler unga får en tydlig röst och delaktigheten ökar. Andersson et al (2010) beskriver att delaktighet visar sig genom engagemang och en känsla av meningsfullhet. Ungdomarna i fokusgruppen bekräftade att de får en ökad självkänsla genom att delta i fritidsgårdsverksamheten. Att se ungdomarna som samhällsbyggare skulle bli ett ytterligare utmanande steg för SMTM. Fritidsgårdarna vet att ungdomarna är experter och resurser på sina områden. KEKS uttrycker utifrån ett salutogent perspektiv att den enskilda individens erfarenheter och kunskaper ligger till grund för mänsklig utveckling. SMTM vill och kan vara med och ta vara på det.

I samband med främjandeperspektivet som SMTM bärs upp av nämns empowerment som teoretisk tankemodell. Ett utmanande perspektiv på empowerment ges av Rønning (2007) som sätter upp en varningsflagg för experter som givit brukare inflytande men ändå ingriper på den makt som tilldelats genom att styra brukarna mot sina intressen och önskemål. Att involvera ungdomarna som ingår i KEKS fritidsverksamhetens målgrupp mer i målen och processerna som definieras skulle för KEKS vara en vinning.

7.3 En känsla av delaktighet som märks

SMTM vill ge ungdomar en bra framtid utan att ungdomarna själva vet om det. Det finns syften med SMTM som ungdomarna själva inte har inblick i, att de lär sig saker genom SMTM det är de övertygade om, men vad var svårare att sätta fingret på. I studien av Flanagan et al (2005) har ungdomar definierat demokrati som individuella rättigheter, representativt styre och medborgerlig jämställdhet. Informanternas förslag på vad demokrati betyder var en förenkling av dessa definitioner, att majoriteten bestämmer, att alla får vara med och har rätt att påverka utifrån ens eget tyckande och tänkande. Känslan av delaktighet är starkt sammanknuten med demokratin som verkar yttra sig i behovet av gemenskap och inkluderande.

Elofssons (2000) begrepp formell och upplevd delaktighet kan hjälpa oss i tolkningen av de ungas

deltagande på fritidsgårdarna. Enligt KEKS enkätundersökning finns upplevelsen av delaktighet bland besökarna. Ungdomarna är också formellt delaktiga i beslutande möten och genomför olika uppdrag. Informanterna vid intervjuerna bekräftade detta genom att relatera till att de upplever att personalen på gården de är ser och lyssnar på dem, majoriteten av dem har också engagemang i SMTM-aktiviteter. Delaktigheten verkar ha mest att göra med känslan av samhörighet och relationen till andra på gården och till fritidsledarna. Informanterna tycker att de lär sig genom att ta ansvar för aktiviteter och för att uppföra sig på gården, på det viset kan de bidra till den goda stämningen där. Att ta ansvar ska vara kul! Glädje är överlag något som genomsyrar både ungdomarnas och de professionellas perspektiv på de ungas deltagande på gården. Här ligger en utmaning att hitta former för beslutstagande och inflytande som uppmuntrar de ungas delaktighet. Det finns vinningar i att ge de unga medbestämmande rätt i saker som angår dem, enligt Pateman (refererad i Dahlberg & Vedung 2001, s 12f). Deras förmåga att delta i beslut stärks när de är praktiskt deltagande.

SMTM kan bidra till en lärandemiljö för unga om de hittar sätt att motivera och stödja, inte bara genom att ungdomarna är med och bestämmer på ett möte och också i bekräftandet av ungdomarna, informanterna återkom flera gånger till att de behöver vänskapsrelationen med personalen och stärks av den. Min tolkning är att fritidsgårdarna fyller en viktig funktion för ungdomarna även om det inte går att mätas i vad de lär sig men som likaväl bidrar till att ge dem verktyg för att hantera sina liv och stötta dem i att göra gynnsamma val och vara den största resursen i sina egna liv.

7.4 Att producera gemenskap

I implementeringen av SMTM är det centralt vilken roll ungdomarna har i fritidsgårdsverksamheten som enligt KEKS ska vara frivillig, processtyrd och trygg. Återkommande beskrivs ungdomarna som är målgrupp för SMTM och fritidsgårdsverksamheten som producenter i motsats till konsumenter. Anledningen till att de har fått den rollen tolkar jag ha att göra med att verksamheten ska redovisa resultat på att ungdomarna lär sig något och utvecklas genom att vara på fritidsgård. Det uppnås inte genom att ungdomarna konsumerar färdiga koncept och aktiviteter av fritidsledarna, vilket också enligt programteorin talar emot målet att unga ska bli delaktiga. Informanterna verkar inte uppleva någon större press i att det ständigt ska arrangeras aktiviteter av olika slag på gården, inte heller oroas de över att fritidsledarna driver på för mycket. För ungdomarna är fritidsgården främst en plats att ha kul på, för gemenskap och spontana aktiviteter. Samtidigt intygar de att det genom SMTM händer mer saker på gården, vilket i sin tur leder till att fler ungdomar kommer dit och bidrar till att det blir kul att vara på gården. Ungdomarna räds inte heller att ta ansvar och ser det som något positivt att vara engagerade i genomförandet av aktiviteter. Att göra något för andra motiverar. I det kan SMTM hämta mer näring, att vidga det individuella perspektivet till gruppen och till de som ännu inte finns med. I synnerhet när längtan finns att bredda besökargruppen och samarbete mellan gårdar och med andra samhällsaktörer uppmuntras.

Den oro som signalerades av fritidsledarna när SMTM infördes som metod för att implementera målen för fritidsgårdsverksamheten verkar ha varit knuten till synen på ungdomarna. Fritidsledare var måna om att låta gården vara en kravlös plats där det finns trygga vuxna och en god gemenskap med andra ungdomar, med relationsfokus. Må det vara så att de inte fick metoden att gå ihop med den målgrupp deras gård vänder sig till sett utifrån de sociala behov målgruppen har. Det utmanade deras roll som nu på ett tydligare sätt skulle bli en coachande. Det teoretiska perspektivet innehåller en viss motstridighet i fråga om förhållningssätt, arbetsroll och metod. KEKS uppmanar och ger personalen mandat att reflektera i målprocessen vilka krav de nya uppföljningsbara målen som skulle formuleras med start år 2001 medförde. L och M vidhöll att fritidsledarrollen inte har förändrats i och med SMTM, men min tolkning är att förändringen har skett under denna tioårsperiod. Motsägelsen ligger i att jag tolkar det som att det genom SMTM levererades en redan uttänkt modell för implementering av fritidsverksamhetens mål och syfte. Metoden blev SMTM, förhållningssättet

det främjande och fritidsledarrollen den coachande. Därmed kan man ha tappat fritidsledarna, som enligt KEKS är dem som ska se till att målen nås, i processen och förtroendet att forma organisationen.

Likaså är det av vikt att betänka i vilken utsträckning ungdomarna är producenter. Får de vara med och forma organisationen med de erfarenheter och resurser de har? Vem bestämmer i vad de är producenter? Efterfrågar ungdomar som besöker fritidsgårdar att det de främst vill uppleva där är gemenskap med god stämning, där alla har kul tillsammans och fritidsledaren är den med övergripande koll och nyckeln för de goda relationerna, kan man då inte se att de på det sättet producerar en verksamhet även genom det? Det är inte helt okomplicerat och balansgången mellan ungdomarna som producenter och konsumenter är väl värd att tänka över.

SMTM tror jag oavsett hur många aktiviteter som produceras har en sin viktiga funktion i att bejaka ungdomarna som viktiga, värda att lyssna på och ta på allvar. Lister (2007) talar om "levt medborgarskap" som omfattar tillhörighet, påverkansmöjlighet, tillit och betydelsefulla relationer. Den subjektiva sociala delaktigheten är relaterad till gruppen och det är värderingen av det faktiska som varje individ gör som är i fokus. Det talar för att det "produceras" även genom ungdomarnas interaktion med varandra och ledarna på gården. Den sociala delaktigheten berör, enligt Jacobsson Pettersson (2005) en dimension av den egna upplevelsen och bedömningen av det egna agerandet/engagemanget. Ungdomarna kan uppleva en så kallad materiellt orienterad delaktighet i sitt hem, i skolan och på fritiden och en immateriell genom upplevelsen av existentiell delaktighet/förankring respektive upplevelser av att ha värdefulla relationer. Något som fritidsgården med fulla mått kan bidra till för ungdomarnas tillfredsställelse av sina behov.

7.5 De livsviktiga

Diskussionen om fritidsledarrollen uppfattar jag som central för implementeringen av SMTM. Ungdomarna efterfrågar en ledare som är en trygg vuxen, likt en kompis men mer stöttande, rådgivande och ledande - som en coach. Att fritidsledarna visar positiv förväntan gentemot ungdomarna ger dem bättre självförtroende. Gården har en viktig del i ungdomarnas sociala liv. Checkoway (2011) som menar att delaktighet stärker ungdomars personliga och sociala utveckling har sett att en nyckel och ett instrument i ungdomars delaktighet är driftiga ungdomsledare. Ledarna behöver i sin tur finnas i en stödjande miljö och hitta god motivation. KEKS betraktar fritidsledaren som ett medel att nå de uppsatta målen och bekräftar deras centrala roll i den behovsstyrda och flexibla verksamheten. De visar det genom att erbjuda kompetensutveckling anpassad till de krav som åligger dem. I Checkoways (2011) teori anses en stor vinning för KEKS och SMTM att fortsätta i det spår de går med kompetensutveckling och att i det ha en uppmuntrande och bemyndigande ingång för att bidra till motivation. Stödet och motivationen torde till största delen återfinnas i personalgruppen, utifrån vilken teorier och modeller som implementerats mer uppifrån ska ner i praktiskt handlande. Andersson et al (2010) lyfter fram att personalen på en gård som arbetar aktivt med delaktighet behöver ha en pågående dialog i personalgruppen som ger upphov till ställningstagande, problemlösning och reflektion. Det är ett första steg i utvecklandet av en utvidgande praktik.

För avdelningen fritidsgårdar anges det viktigaste uppdraget att bedriva kultur- och fritidsaktiviteter och metoden det professionella perspektivet presenterar för det är att ungdomarna själva ska vara delaktiga. Därmed ligger det i fritidsledarnas uppdrag att lyssna in vad ungdomarna önskar ska hända på fritidsgården, i motsats till att servera det som de tror att ungdomarna vill ha. Nyckeln är synsättet på ungdomarna, om det beror på ovilja om besökarna inte kommer med idéer eller om det beror på att fritidsledarna inte har varit lyhörda nog.

Med hjälp av rapporten om den inordnande och utvidgande praktiken (Andersson et al 2010) vill jag diskutera den fritidsledarroll som är i förändring. I informanternas beskrivning av fritidsledaren finns förhållningssätt och egenskaper som känns igen i de båda praktikerna. Den inordnande praktiken gestaltas av personal som vill ha en gård som är en trygg miljö för ungdomar där ledaren guidar och agerar god förebild och samtalspartner, fritidsledaren bidrar till en frizon. Informanterna bekräftar denna bild och uttryckte det som att fritidsledarna håller ställningarna. Där bilden går över mer i den utvidgande praktiken för informanterna är att de anser sig ha mer makt än i den inordnande praktiken att påverka ramarna för verksamheten. Enkätanalysen tyder också på att ungdomarnas förslag och idéer tas på allvar. Dock sker det i olika omfattningar på gårdarna, i synnerhet i fråga om ungdomarnas delaktighet i att genomföra aktiviteter. Kärnan i den utvidgande praktiken blir synlig i ungdomar perspektiv. De ser att deras vistelse på fritidsgården stödjer dem i att utveckla sina förmågor genom bland annat uppmuntran, stöd och bekräftelse från fritidsledarna. Informanterna bekräftar att personalen uppmuntrar ungdomarna till att testa nya saker och handleder dem i de nya uppgifterna. Ungdomarna sätter agendan, personalen är möjliggörarna. Andersson et al (2010) framhåller att personalen måste acceptera att få sina positioner tillbakaflyttade och dela sin makt i och med att de ungas delaktighet är mål och metod. Det kännetecknar det utvidgande perspektivet och går i linje med programteorin för SMTM. Personalens negativa reaktioner på SMTM kan ses som en oönskad effekt på implementeringen av SMTM, samtidigt som det bör framhållas att den största delen fritidsledare antligen såg sin roll förstärkt och mer viktig. Handledningen för SMTM skulle vinna på att på ett tydligare sätt delge visionen för SMTM och tankemodellen som står bakom metoden. Som handledningen ser ut nu berör den till största delen budget och ramar för ansökningarna. Informationen till ungdomarna har också ett framtonat pengafokus med ett dollartecken i loggan. För att följa linjen som programteorin talar för borde SMTM synas mer som en bekräftelse av dem unga, att de kan få möjlighet att ägna sig åt vad de tycker är kul och intressant och växa som personer och i sina egna förmågor och talanger.

8. SLUTORD OCH DISKUSSION

Den teoretiska grunden för SMTM har flera styrkor som den hittar i KEKS mål och idédokument där ett främjande och salutogent perspektiv är rötterna som sträcker sig ut i ett arbete för ungas delaktighet. Det är ungdomarna som ska "äga" fritidsgården, vara dem som kommer med idéer och bestämmer vad som ska hända på fritidsgården. Besökarna ska ges stöd att bli den största resursen i sina egna liv. Fritidsledarna beskrivs som medlet för implementering av mål och idé, de ska slussa, handleda och motivera ungdomar till delaktighet på fritidsgården, och i samhället. För detta uppdrag tillgår KEKS med kompetensutveckling och för Mölndals del arbetades SMTM fram som metod.

I programteorin uttrycks som ett av målen för den öppna fritidsverksamheten att ungdomarnas erfarenheter och kunskaper ska ses som verktyg för utveckling och i dess sammanhang har jag tolkat det som utvecklingen av verksamheten. För att tillfredsställa de ungas behov står det i målen för KEKS att den öppna fritidsverksamheten att den ska föra kontinuerlig dialog med brukare för att kartlägga verksamheter och aktiviteter som väcker målgruppens intresse och engagemang. Det finns också ett ställningstagande om att gemensamt utforskande och reflektion ersätter färdiga svar. Det borde vara en självklarhet för SMTM och Mölndals fritidsgårdar som förespråkar ungdomarnas delaktighet att låta ungdomarna vara med i målprocessen för verksamheten. För SMTM är det både en styrka de redan har och ett område där de kan bli ännu mer medvetna i sitt arbetssätt att ge ungdomarna inflytande på den arena som finns för dem och deras intressen och behov. SMTM har förstått mycket av det Checkoway och Finns (1998) har sett i sin studie om unga som resurser i samhället och att delaktighet stärker ungas personliga och sociala utveckling. Jag vill uppmuntra SMTM att se det långsiktiga arbete de står i där unga ges verkligt inflytande i frågor som rör dem och där de kan utvecklas i sina förmågor och kompetenser. Gängledare har goda ledaregenskaper och en förmåga att

påverka människor i en riktning, de behöver bara stöd att använda sin sociala kompetens för konstruktiva syften.

SMTM har en styrka i att luta sig mot den av KEKS genomtänkta modell och strategi som implementerar vision, mål och idé för den öppna fritidsverksamheten. Men, jag ser det också som ett förbättringsområde och vill varna för att inte låta omfattningen och kvaliteten på verksamheten i slutändan bero på den politiska viljan, det vill säga resultat som ska visas upp på införlivade mål. SMTM markerar på flera sätt att de ungas vilja och makt över materiella resurser har stor betydelse. Den beslutande budgetgruppen består av ungdomar och utrymme ges för ungdomarnas idéer och visioner att bli verklighet. Upplevelsen av delaktighet som SMTM vill nå kan inte mätas med samma instrument som besökarantal. Det är här fritidsledarna kommer in som det viktiga instrument de omtalas vara. I dialog med brukarna, ungdomarna som besöker gården, ges direkt respons på hur fritidsgården upplevs och hur den kan utvecklas utifrån brukarnas behov.

Informanterna i denna kvalitativa studie tror att fritidsgården fyller en funktion som en offentlig arena med utrymme att utforska och träna sig som social varelse, utanför familj och skola. För att nå detta behövs en öppen och välkomnande atmosfär på gården, uppmuntrande och stöttande ledare och gemenskap med andra unga. SMTM ses inte som en förutsättning men som en extra hjälp att nå fram till detta. Ungdomarna uttrycker vid intervjuerna att det finns flera behov som fritidsgårdarna utan tvekan är med och stödjer dem i att tillfredsställa.

Utifrån detta är det centralt för SMTM och fritidsgårdarna vem det är som definierar vilka ungdomarnas sociala behov är och hur fritidsgårdarna kan vara en arena för att ge stöd i tillfredsställelsen av dessa behov. I KEKS måldokument presenteras inriktningsmål som är framtagna av styrgruppen för KEKS, men det förklaras att det är väsentligt att personalgruppen identifierar och formulerar mål konkret för sin verksamhet. Samtidigt förklaras det av KEKS att målgruppen bland annat omfattar de med störst sociala behov och de vars resurser och intressen inte tas tillvara på annat sätt. Detta bekräftas å ena sidan av L och M som menade att gruppen ungdomar som är på gårdarna är relativt homogen, å andra sidan nämnde L och M skäl till att vidga målgruppen genom SMTM. Min slutsats är att verksamheten kan öka i bredd genom att precis som KEKS faktiskt förespråkar, låta varje fritidsgård tillsammans med ungdomarna identifiera sin målgrupp, för att möta de behov som finns i det område gården är lokaliserad. Informanterna i studien förespråkar mångfald och ur ett lärandeperspektiv och för ökad social kompetens kan SMTM finnas med och uppmuntra till möten över kulturella och socioekonomiska gränser. Det nämns som ett mål för SMTM att man gärna ser att det arrangeras aktiviteter mellan gårdarna och genomförs idéer som inte prövats tidigare. Budgetgruppen uppmuntrar detta och även studiens informanter talar om glädjen i att göra saker för andra och tillsammans med andra. Låt det börja med ungdomarna! Informanterna i min studie visade på att ungdomarna är en levande handbok. SMTM och fritidsgårdsarbetet i Mölndal rymmer redan idag flera av de framgångsfaktorer som Karreskogs (2010) skriver om i handboken *Allt börjar med oss*. Delaktighet och inflytande groor där man upplever gemenskap, glädje, ansvar och får fika.

Slutligen vill jag avsluta med några praktiska råd. För att ytterligare underlätta kommunikationen av vad SMTM är och vill, till både fritidsledare och ungdomar, tror jag att fokus behöver flyttas från pengar till ungdomarnas upplevelse och tillämpning av gården. Nu när metoden heter Show me the money, som jag tycker har sin styrka i att signalera empowerment utifrån Rønnings (2007) definition, behöver metoden nå fram med sin yttersta vision i presentation och handledning av den och byta ut dollartecknet i loggan. Eventuellt skulle "pengapåsen" kunna delas upp i två delar, en för större arrangemang som resor och festivaler och en för mindre aktiviteter som en filmkväll och upprustning av replokalen. Det kan också bidra till en jämnare fördelning i budgeten och underlätta för budgetgruppen att få överblick över var pengarna i SMTM satsas.

Så, för att avsluta inspirerat av uppsatsens inledande ord. Ungdomar blir engagerade när de har roligt och får prova på nya saker, när de gör något de bryr sig om, är intresserade av och tycker är viktigt och gör det för andra och tillsammans med andra. Det bidrar till en upplevelse av delaktighet och samhörighet.

9. REFERENSER

Andersson, J., Agdur, J., Forkby, T. & Lindberg, H. (2010). *Inordnande eller utvidgande. Om delaktighetens villkor på fyra fritidsgårdar*. Göteborg: Nätverket KEKS och FoU i Väst/GR.

Backman, J. (2008). *Rapporter och uppsatser. 2.*, uppdaterade [och utök.]. uppl. Lund: Studentlitteratur.

Billinger, K. (2005). Fokusgrupper - en datainsamlingsmetod. I *Forskningsmetoder i socialt arbete*, Larsson, S., Lilja, J. & Mannheimer, K. (red.). Lund: Studentlitteratur.

Checkoway, B. (2011). What is youth participation? *Children and youth services review*, Vol. 33, Nr. 2, 340-345.

Checkoway B. & Finn, J. L. (1998). Young people as competent community builders: a challenge to social work. *Social Work*, Vol. 43, Nr. 4, 335 -345.

Demokratiprojektet: lokal försöksverksamhet kring delaktighet och inflytande för ungdomar: en delrapport (1993). Stockholm: Statens ungdomsråd.

Dahlberg, M. & Vedung, E. (2001). *Demokrati och brukarutvärdering*. Lund: Studentlitteratur.

Edström, N. & Plisch, E. (2005). *En känsla av delaktighet: en studie av underifrånperspektivet i Storstadssatsningen*. Tumba: Mångkulturellt centrum. Tillgänglig på Internet:
<http://www.mkc.botkyrka.se/pdf/MKC,%20delaktighet%201.pdf>

Elofsson, S. (2000). *Formell och upplevd delaktighet bland ungdomar på fritidsgård*. [Elektronisk]. Stockholm: Univ., Socialhögskolan.

Flanagan, C. A., Gallay, L. S., Gill, S., Gallay, E. & Naana, N. (2005). What Does Democracy Mean? Correlates of Adolescents' Views. *Journal of adolescent research*, Vol. 20, Nr. 2, 193 -218.

Jacobson Pettersson, H. (2008). *Socialt medborgarskap och social delaktighet: lokala upplevelser bland unga kvinnor och män med utländsk bakgrund*. Licentiatavhandling Växjö: Växjö universitet.

Karreskog, J. (2010). *Allt börjar med oss: handbok för ungas delaktighet*. Lund: Kultur & Fritid.

KEKS-nätverket (2010) *måldokument och idéplattform*. Tillgänglig på KEKS hemsida:
<http://www.keks.nu> (2011-03-10)

Kvale, S. & Brinkmann, S. (2009). *Den kvalitativa forskningsintervjun. 2.* uppl. Lund: Studentlitteratur.

Lister, R. (2007). Inclusive citizenship: realizing the potential. *Citizenship Studies*, Vol. 11, 49-61.

Kultur och Fritid (2011) *Fritidsgårdarna, information om Show me the money*. <http://www.molndal.se> (2011-03-01).

Rønning, R (2007). Brukarmedverkan och empowerment - gammalt vin i nya flaskor? I *Empowerment i teori och praktik*, Askheim, O. P. & Starrin, B. (red.). 1. uppl. Malmö: Gleerup.

Skillborg, S. & Svahnberg, K. (1999). *En forskningsöversikt om delaktighet som pedagogisk metod i hälsofrämjande arbete bland ungdomar: Literature review on participation as a pedagogic method in health promotion among adolescents*. (Undervisningsrapport 1999:6) Linköping: Folkhälsovetenskapligt centrum.

Tranquist, J. (2008). *Utveckling genom utvärdering. 2.*, [uppdaterade] utg. Malmö: Enheten för kompetensutveckling och utvärdering, Malmö högskola.

Vedung, E. (1998). *Utvärdering i politik och förvaltning*. Lund: Studentlitteratur.

Vetenskapsrådet (2011). *Allmänna forskningsetiska riktlinjer*. Tillgänglig: <http://www.codex.vr.se> (2011-04-18).

BILAGA 1

Intervjuguide för intervju med Malin och Linda på avdelningen fritidsgårdar.

Bakgrund till metoden

- Hur och när uppkom idén om Show me the money?
- Vem har arbetat fram metoden?
- Varifrån kommer namnet?
- Hur mottogs idén av personalen på fritidsgårdarna?
- Hur mottogs den av besökarna/ungdomarna?

Målbeskrivning

- Vilket syfte och vilka mål har Show me the money?
- Vem har formulerat målen?
- Vilka berör målen? Olika för personal, besökare och ansvariga?

Teorier och idéer som tankemodell

- Finns det några teorier som ligger till grund för Show me the money? I så fall vilka?
- Utöver teorier, finns andra idéer eller tankemodeller som kan fungera som en förklaringsmodell för vad Show me the money vill och styrka metoden?
- Hur märks det i mål och genomförande?

Strategier och vägar till målet

- Hur vill ni beskriva tillvägagångssättet Show me the money använder sig av för att nå upp till de nämnda målen?
- Vilken roll har fritidsledarna i detta?
- Vilken roll har ungdomarna?
- Vilka andra viktiga aktörer finns inom organisationen för att uppnå målen? T.ex. KEKS.
- Vilka viktiga aktörer finns utanför organisationen, för samverkan?

BILAGA 2

Intervjuguide för intervju med ungdomar som besöker fritidsgårdarna.

Fritidsgården

- Varför brukar du besöka fritidsgård?
- Vad tycker du om att göra där?
- Vad är det som gör att en fritidsgård är bra?
- Hur skulle du vilja beskriva din "drömfritidsgård"?
- För vilka finns fritidsgårdar?
- Vad tror du att fritidsgårdarna kan bidra med som ingen annan i samhället kan?

Fritidsledaren

- Berätta om en bra fritidsledare du har eller har haft.
- Hur tycker du att en bra fritidsledare är?
- Vilken roll ska en fritidsledare ha på gården?(Ansvar, planering osv)
- Hur ska fritidsledaren var i ansökan till Show me the money-aktivitet och genomförande av den?

Ungdomens fritid och utveckling

- Vad vill du helst göra på fritiden?
- Finns du något du saknar eller vill göra mer av?
- Vad tror du att du kan lära dig genom att vara på fritidsgården?
- Vad får du ut personligen av att vara på fritidsgård?

Ledord för Show me the money

Demokrati: Vad tänker du på när du hör ordet demokrati? På vilket sätt kan fritidsgården vara en demokratisk plats?

Gemenskap: När känner du gemenskap med andra? Vilken typ av gemenskap tycker du är viktig att ha och vilken upplever du när du är på fritidsgården?

Ansvarstagande: Vad tycker du om att ta ansvar för saker på fritidsgården? Vad krävs för att du ska vilja ta ansvar?

Positiv förväntan: När känner du positiv förväntan? Vad betyder det för dig?

Att uttrycka sig: Hur vill du uttrycka vad du känner, tänker och tycker? På vilket sätt kan du göra det på gården och genom Show me the money?

Inflytande: I vad i ditt liv vill du ha inflytande? I vad vill du ha inflytande när du är på gården? Hur får du inflytande där? På vilket sätt kan du få inflytande genom Show me the money?

Delaktighet: När känner du dig delaktig på fritidsgården? Vad tror du om Show me the money som metod för att unga ska bli delaktiga på gården? Hur kan den som inte är delaktig bli delaktig? Varför ska unga vara delaktiga i vad som händer på gården?